

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1903. Första Kammaren. N:o 15.

Onsdagen den 18 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Berger* aflämnade Kongl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag om ändrad lydelse af 4 kap. 8 och 9 §§ strafflagen;

2:o) med förslag till lag, innefattande tillägg till § 5 i förordningen den 25 december 1857 om ägors fredande emot skada af annans hemdjur samt om stängselskyldighet och till lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 25 april 1889 angående tiden för nyttjanderättsaftals bestånd;

3:o) med förslag till lag angående vård af enskildes skogar och till lag angående skyddsskogar;

4:o) med förslag till ändring af vissa i kap. II och kap. V i kungl. förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarne i riket den 26 januari 1894 meddelade bestämmelser, till förordning angående förvaltningen af städernas skogar, till förordning angående förvaltningen af sockenallmänningar och besparings-skogar i Kopparbergs, Gäfleborgs, Västerbottens och Norrbottens län, till förordning angående skogsvårdsstyrelser och till förordning angående skogsvårdsafgifter; samt

5:o) angående ändring af gällande bestämmelser till förekommande af öfverdrifven afverkning å ungskog inom Västerbottens och Norrbottens län.

Justerades protokollet för den 11 i denna månad.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande n:o 7, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjätte hufvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet; äfvensom

lagutskottets utlåtanden:

n:o 18, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 1, 11, 23 och 50 §§ i lagen den 28 juni 1895 om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet; och

n:o 19, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående uppbördsprovisionen för indrifning af resterande kommunalutskylder.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran lagutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtande n:o 17.

Föredrogos ånyo och företogos punktvis till afgörande statsutskottets den 14 och 17 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 3, angående regleringen af utgifterna under riksstatens andra hufvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Punkterna 1—17.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

n:o 8, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjunde hufvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2 och 3.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—7.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkterna 9—20.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 14 och 17 innevarande månad bordlagda betänkande n:o 5, i anledning af väckt motion om tullfrihet för klorzink.

*Ifrågasatt
tullfrihet
för klorzink*

Herr Almgren, Oscar: Kammaren väntar antagligen nu, att jag skall komma med ett afslagsyrkande på grund af den reservation, som blifvit afgifven af utskottets ledamöter från Andra kammaren, men det är ingalunda min afsikt. Jag anser nämligen för min del, att oaktadt en motion om tullfrihet för klorzink kan hafva goda skäl för sig, så böra dock med anledning af den utredning, som af Riksdagen begärts med afseende på våra tullförhållanden till utlandet, alla enskilda motioner, som afse förändringar i tulltaxan, tills vidare afslås. Flertalet af dessa motioner äro nämligen af den beskaffenhet, att, om de skulle bifallas, det skulle menligt inverka på andra äldre och vida mera betydande industri-grenar. I hvilken mån och omfattning denna menliga inverkan skulle komma att göra sig gällande torde vara svårt för bevillningsutskottet att bedöma under den korta tid, som är utskottet tillmätt för behandling af hvarje särskild motion. Men en utredning i detta afseende bör enligt mitt förmenande ske i ett sammanhang och genom Kungl. Maj:ts försorg. Denna uppfattning i frågan — tror jag — delas af icke så få inom denna kammare och särskildt af dem, som vid föregående tillfällen hafva förklarat sig vara vänner af »status quo» i tullfrågor.

I öfverensstämmelse med hvad jag yttrat har jag icke anledning att yrka afslag på den nu föreliggande frågan.

Herr Almström: Då den siste talaren har ingått på ett annat område än det, som nu föreligger i denna motion, vill jag för min del tillkännagifva, att jag icke kan dela de tankar han uttalade. Det

*Ifrågasatt
tullfrihet
för klorzink.
(Forts.)*

skulle enligt min tanke vara oklokt att uppskjuta bestämmandet af vissa tullsatser, som kunna vara nödvändiga för bibehållande af en industri, till dess en fullständig utredning med anledning af de tyska tullförhållandena hinner ske.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren utskottets i föreliggande betänkande gjorda hemställan.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 14 och 17 innevarande månad bordlagda betänkanen:

n:o 6, i anledning af väckt motion om tull å saltad och torkad fisk,

n:o 7, i anledning af väckt motion rörande tullen å formalin,

n:o 8, i anledning af väckt motion om tullfrihet för hylsor, kulor och tändhattar till mauserpatroner, samt

n:o 9, i anledning af väckt motion om tull å kaustikt natron, kaustikt kali och klorkalk,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa betänkanen hemställt.

*Om skyldighet
att deltaga i
kostnaderna
för reglering
af vatten-
tillgången i
strömdrag.*

Föredrogs ånyo lagutskottets den 14 och 17 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 11, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående skyldighet att deltaga i kostnaderna för reglering af vattentillgången i strömdrag.

Friherre Tamm: Den kungl. förordningen af den 20 juni 1879 rör frågan om dikning och afledning af vatten och innehåller, såsom bekant, åtskilliga föreskrifter, hvarigenom de personer, som icke vilja i ett dylikt företag deltaga, kunna åläggas afstå så mycket af sin jord, som motsvarar de förbättringar, som å hans öfriga jord skulle åstadkommas. Hvad motionären här afser berör ett helt annat förhållande. Det är här fråga om, att man skall kunna ålägga en person, som tillsammans med andra har sina ägor utefter samma vattendrag, att deltaga i reglering af vattentilippet. Då jag förmodar, att ingen tänker sig att kunna inverka på nederbörden, läser regleringen i stället komma att gå ut på att föröka de magasin, som skola behålla vattnet, d. v. s. höja vattennivån i ofvanför liggande sjöar. Detta innebär således ett dubbelt ändamål. Det afser att åstadkomma en jämnare fördelning af årets nederbörd i det framrinnande vattendraget, men kommer därjämte att medföra skada för ofvanför liggande, hvilken naturligtvis skall ersättas

af dem, som i regleringen hafva deltagit. Det är gifvet, att personer kunna finnas, som icke *vilja* deltaga i en sådan reglering. Det finnes andra, som icke *kunna* deltaga i en sådan reglering, därför att kostnaden blir dem för stor. Hvad skola de då afstå i stället, när man icke kan tvinga dem att vara med? Naturligtvis kan man icke taga från dem hela det vattenfall, öfver hvilket de förut disponerat, utan man skall taga från dem den verkliga eller imaginära tillökning i vattenkraft, som de genom regleringen erhålla. Jag säger: den *verkliga* eller *imaginära*, ty den verkliga förbättringen skulle väl bestå däri, att vattnet jämnare aflöte, så att en mera konstant vattentillgång och vattenkraft året om kunde erhållas.

Om skyldighet
att deltaga i
kostnaderna
för reglering
af vatten-
tillgången i
strömrör.
(Forts.)

Men det kan äfven vara imaginära fördelar man vill bereda dem, ty man kan tänka sig, att det finnes en vattenverksägare, som anlagt sina vattenverk för att drifva dem en kortare tid på året med större kraft än medelkraften för hela året, och då skulle man beröfva honom denna förmån. Han har t. ex. ett vattenverk, som kräfver mycket stor vattenkraft, hvilket icke står till buds annat än under vårfloden.

Genom expropriation är det synnerligen svårt att utfinna någon grund, hvarefter ersättningsanspråken böra till sådana personer framställas. Lagutskottet har i sitt betänkande också på flera ställen redogjort för svårigheten att träffa rättvisan i detta afseende, och lagutskottet yttrar till slut, att det icke kan utfinna den grund, som det skulle vilja föreslå Kungl. Maj:t att vid utredningen följa. Är det under sådana förhållanden lämpligt att skriva? Mig synes det icke vara fallet. Det inträffar mycket ofta, att en person kan hafva stor fördel af en vattenreglering och andra icke. Det skulle i sådant fall naturligtvis af vederbörande myndighet utredas, om fördelarne öfverstiga olägenheterna; men det lär blifva mycket kinkigt att utreda detta, och mig förefaller det vara bättre att lämna detta åt det fria aftalet; ty äro fördelarne verkligen mycket stora, lär det icke möta några öfvervinneliga svårigheter att åstadkomma en förening, hvarigenom saken bringas till utförande.

Jag skall tänka mig ett annat fall. Om inom ett byalag det skulle falla en person in att säga: »vi verkställa vår trösk, vi drifva våra kvarnverk med dragare, det är för dyrt, det är olämpligt, vi skola göra gemensam sak och skaffa oss ångverk att drifva det med.» Det utredes, att detta är mycket förmånligt. Skola därför alla i byalaget vara skyldiga eller kunna dömas skyldiga att deltaga i detta? Nej, det är omöjligt. Och jag föreställer mig, att det är ungefärligen analogt med hvad här blifvit föreslaget skola gälla med afseende på vattenreglering. Jag föreställer mig, att de föreskrifter, som äro lämnade i kungl. förordningen den 30 december 1880 angående den gemensamhet, som kan föreskrivas för dem, som äro ägare af båda stränderna af samma vattenfall, kunna vara tillräckliga. Och då lagutskottet själf sagt, att det

*Om skyldighet
att deltaga i
kostnaderna
för reglering
af vatten-
tillgången i
strömdrag.
(Forts.)*

icke kan utfinna någon grund, synes det mig vare orimligt att besvara Kungl. Maj:t med en skrifvelse i förevarande ämne. Jag tillåter mig därför yrka afslag å lagutskottets förevarande betänkande.

Herr Hasselrot: Det lär icke finnas mer än en mening därom, att det för hela vårt lands utveckling måste vara af största vikt, att den kraft, som ligger i våra vattendrag, på ett lämpligt och tillfredsställande sätt kan begagnas. Ett väsentligt hinder därför innebär naturligtvis förhållandet i de vattendrag, där svårighet möter att få vattentillgången på lämpligt sätt reglerad. Det blir endast en ringa del af vattenkraften, som där kommer de enskilda vattendelägarne till godo. Jag tror således, att den grund, hvarifrån motionären utgått och hvarpå lagutskottet ställt sig, är synnerligen beaktansvärd.

Nu medgifver jag villigt, gent emot den siste högt ärade talaren, att de bestämmelser, som erfordras för vinnande af detta mål, blifva svåra nog att affatta, men lagutskottet har dock icke alldeles lämnat utan antydan, huru lagutskottet tänkt sig, att en sådan lagstiftning må kunna äga rum. I regeln har lagutskottet den uppfattning, att man icke bör tillstyrka en skrifvelse till regeringen med begäran om en allmän utredning i en fråga, äfven om denna är af vikt, utan utskottet vill gärna, att regeringen får en upplysning om Riksdagens mening på hvad sätt en sådan lagstiftning kan äga rum, och alldeles utan rätt bestämda antydningar härutinnan är ej heller utskottets ifrågavarande förslag. Jag ber att först få fästa uppmärksamheten på att de bestämmelser, som den förste talaren påpekade i fråga om förordningen angående dikning och afledning af vatten vid många tillfällen kunna lämpas på här ifrågavarande fall. Där det kan konstateras, att det genom regleringen vinnes en verklig ökning i vattenkraft utan skada för någon deltagare i företaget, kan stadgas, att den, som icke vill i företaget deltaga, afstår den ökade vattenkraften till begagnande af den person eller det konsortium, som verkställer företaget, så länge till dess han, för att själf begagna sig af vattenkraften, vill betala den kostnad, som på hans andel belöper sig. Förhållandena äro således här ganska analoga med förhållandena i fråga om afledning af vatten från vattensjuk mark.

Det finnes en annan bestämmelse, som lagutskottet också påpekat, hvilken kan läggas till grund för en lagstiftning i detta ämne. Om nämligen en person äger stranden af ett vattendrag midt emot en annan, och den ene vill anlägga en damm för något vattenverk, men den andre icke, så berättigar lagen den, som vill anlägga dammen, att göra detta och begagna vattnet för sin del, till dess den andre förklarar: nu vill jag begagna min del af vattenverket mot det att jag betalar min andel i kostnaden. På detta sätt sker intet våld. Man får endast icke begagna sig af de

fördelar, som af företaget uppkommit, förrän man deltagar i de utgifter, som därmed varit förenade. Således finnes det alltid anknytningspunkter i den nu gällande lagstiftningen för att vidtaga en lagstiftning i den riktning, som lagutskottet ifrågasatt.

Det exempel, som den förste ärade talaren androg i fråga om fördelen för ett byalag att skaffa sig gemensam drifkraft för sina tröskverk i stället för att tröska på vanligt sätt, är enligt mitt förmenande alldeles icke analogt. Fördelen där tillkommer blott enskilda personer, och man kan i sådant fall ej lämpligen tvinga någon att begagna sig af något, äfven om det är fördelaktigt, som han själf icke vill vara med om. Här däremot är icke blott fråga om den fördel, som kan vinnas för de olika vattenverks- eller strandägarna utmed en älf eller en å, utan det är jämväl, och detta är det betydelsefulla och det som kan betinga en särskild lagstiftning, fråga om den för hela vårt land viktiga omständigheten, att de kraftkällor, som vi äga i våra vattendrag, kunna på ett tillfredsställande sätt komma landet och dess industri till godo. Under sådana förhållanden och då frågan är af denna stora vikt, tror jag det är riktigt att den bringas under regeringens ompröfning. Utskottet har försigtigtvis icke ens tillåtit sig föreslå, att Riksdagen skall uttala en bestämd åsikt om att en sådan lagstiftning bör komma till stånd, utan utskottet har endast hemställt, att Riksdagen ville begära, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, *hurvida och under hvilka villkor*, då strand- eller vattenverksägare vill vidtaga reglering af vattentillgången i strömdrag i och för vattenkraftens bättre tillgodogörande, andra strand- och vattenverksägare vid samma strömdrag, som hafva nytta af regleringen, må i mån däraf kunna få sig ålagdt att deltaga i eller bidra till företaget, samt för Riksdagen framlägga de förslag till lagbestämmelser härutinnan, hvartill förhållandena anses föranleda.

Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre Rappe: Jag kan icke underlåta att vid detta tillfälle beröra en sak, som för vårt jordbruk är af största vikt. Under en lång följd af år gjorde sig den åskådning gällande, att industrien fick vika för jordbruket, där fråga förekom om torrläggning och uppodling af marker eller om vattens reglering. Nu är förhållandet omvänt. Man söker drifva den satsen, att, när industrien vill begagna sig af vattenkraften, jordbruket måste gifva vika. Jag vill därmed visserligen icke säga, att icke vattenkraften bör begagnas vid alla de tillfällen, då så lämpligt är, men att vatten skulle af nedanför liggande verk få dämmas upp till förfång för jordbruket är icke riktigt. Sådana försök förekomma dock allaredan. Så t. ex. finnes i Småland en ganska stor sjö, som heter Åsnen. För närvarande pågår rättegång, anhängiggjord af verk, hvilka äro belägna flera mil nedanför Åsnen vid det strömdrag, som utgör aflopp för sjön, och i denna rättegång yrkas, att sjön

Om skyldighet att deltaga i kostnaderna för reglering af vattentillgången i strömdrag. (Forts.)

*Om skyldighet
att deltaga i
kostnaderna
för reglering
af vatten-
tillgången i
strömdrag.
(Forts.)*

Åsnen måtte, såsom reservoar för nedanför liggande verk, få hållas vid en viss maximihöjd, då så för industrien är lämpligt, äfvensom aftappas till ett minimum för utfående af största möjliga kraft under lågvattenstånd. Det är just hvad som i nu föreliggande skrifvelses förslag beröres, nämligen att industrien skulle få till det yttersta utnyttja vattenkraften och sålunda i vissa fall komma i kollision med strandägarnes intressen. Nu begäres här till och med, att strandägare skola åläggas deltaga i omkostnaderna i den mån de af regleringen anses hafva nytta, äfven om de protesterat mot hela företaget. Men det torde i de flesta fall blifva svårt att bestämma det gagn, de få af regleringen, och nedanför liggande vattenverksägare hafva naturligtvis en helt annan åskådning i fråga därom än ofvanför liggande strandägare.

Jag har velat påpeka detta, då förslag nu föreligger att skrifva till Kungl. Maj:t med begäran om reglering af dessa förhållanden, men vill icke motsätta mig, att förslaget af kammaren bifalles, dock påvisande det farliga i att slå öfver till en ytterlighet, som för vårt jordbruk kunde blifva till största skada.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr Svedelius: Vid tillgodogörandet af de stora naturkrafter, som vi äga uti vattendragen i Sverige, är det utan tvifvel af största vikt att ordna förhållandena så, att största möjliga nytta af dem må kunna uttagas. Förhållandet är ju, såsom vi alla veta, att i mer eller mindre grad och på vissa ställen i mycket hög grad vattenståndet i älfvar och strömmar är underkastadt variationer. I synnerhet är i våra nordligaste vattendrag denna vattnets variation alldeles ofantlig. Under vissa tider finnas enorma tillgångar på vattenkraft, hvilka icke annat än undantagsvis och egentligen icke alls i större utsträckning komma till användning, emedan och just därför att de äro hastigt öfvergående. Vid en fördelning däremot af denna tillfälligt stora vattenmängd kan betydligt större kraft utvinnas, än om man inskränker sig till att tillgodogöra sig det vatten, som framrinner vid medelvattenstånd eller under den kortare tid, då lågvatten är rådande. Det skulle därför vara af den största betydelse, om i de flesta af dessa vattendrag sådana anordningar kunde vidtagas, att en del af vattnet från öfversvämningstiden sparades till användning under den tid, då mindre vattentillgång finnes att påräkna. Det är just detta syfte, som afses uti den af lagutskottet tillstyrkta motionen. Jag instämmer nu gärna däri, att en lagstiftning, afseende, att allas rätt i detta hänseende skall blifva lika tillgodosedd, är mycket svår, men jag är också öfvertygad, att en lagstiftning bör kunna åstadkommas sådan, att densamma blir tillfredsställande för alla parter.

Först och främst är af vikt att tillse, att icke det intresse, som skadas genom uppdämningen eller kvarhållandet af större eller mindre del af högvattnet i reservoaren, är så stort, att den skada,

som tillskyndas desamma, uppväger fördelarne på andra hållet. Denna princip framgår redan af nuvarande lagstiftning, där man i allmänhet utgår från att likartade åtgärder böra få vidtagas, endast då skadan är ringa gent emot den fördel som vinnes. Vill man nu vidtaga en sådan åtgärd, som insamling i reservoar af öfverflödigt vatten, och denna önskan gifver sig luft bland ägarne eller intressenterna i ett eller flere vattenfall uti något af våra vattendrag, men åtskilliga andra vattenfallsägare, som visserligen skulle hafva samma nytta däraf, icke önska eller icke äro i stånd att tillgodogöra sig sin vattenkraft, blir ju resultatet, att de kostnader och det arbete, som nedläggas i företaget, få gäldas endast af de personer, hvilka för ögonblicket önska och kunna tillgodogöra sig denna sparade kraft. Följden skulle då blifva, att vid ett senare tillfälle, då dessa andra vattenkraftsägare finna med sin fördel förenligt att tillgodogöra sig sin ägande kraft, skulle de utan någon ersättning få åtnjuta denna fördel, som för dem uppstått af de andras föregående arbete. Det kan ju icke ifrågasättas, att såsom ersättning i detta hänseende sistnämnda vattenfallsägare skulle, såsom en talare antydde, nödgas afstå från hela sin egendom. Jag vill endast tänka mig, att här skulle kunna tillgå på t. ex. sådant sätt, att, när de senare vattenfallsägarna ville tillgodogöra sig sin vattenkraft, de också skulle blifva skyldiga att deltaga i de kostnader, som förut nedlagts till nytta icke allenast för de i företaget deltagande, utan på samma gång äfven för dessa andra, som ej deltagit, eller också förpliktas att tillåta intressenterna i regleringsföretaget, hvilka ju gifvit dem denna fördel, att tillgodogöra sig öfverskottet af den vattenkraft, som vunnits genom de vidtagna åtgärderna. Man kan ju då visserligen tänka, att detta inträffar mycket lång tid efter regleringsarbetets utförande, och synes mig därför också nödvändigt, att vid en sådan lagstiftning någon begränsning göres i tiden, hvarunder denna skyldighet att afstå en del af den förbättring, som vunnits, skall tillämpas. Jag nämner detta endast antydningssvis, ty, såsom jag i början af mitt anförande yttrade, är det utan tvifvel ganska svårt att stifta lag i detta hänseende på en fullkomligt tillfredsställande och rättvis grund. Med god vilja tror jag dock det låter sig göra, och enligt min öfvertygelse är det af stort nationalekonomiskt intresse, att allt hvad möjligt är i detta hänseende göres, och säkerligen skall man allt mer och mer finna nödvändigheten af att åtgärder i denna riktning vidtagas. Skulle kammaren nu afslå lagutskottets föreliggande förslag, är jag för min del fullkomligt öfvertygad, att frågan återkommer, men jag tror det likväl icke vara klokt att uppskjuta dess lösning, då säkerligen det allmänna medvetandet redan hunnit så långt, att man inser nödvändigheten af vissa åtgärder för tillgodogörande så mycket som möjligt af de stora naturliga rikedomar, som ligga i vattenfallen.

*Om skyldighet
att deltaga i
kostnaderna
för reglering
af vatten-
tillgången i
strömdrag.
(Forts.)*

*Om skyldighet
att deltaga i
kostnaderna
för reglering
af vatten-
tillgången i
strömdrag.
(Forts.)*

Det har, under den tid jag haft äran arbeta i vattenfalls-kommittén, allt mer och mer i denna kommitté visat sig, af hvilken ofantligt stor betydelse det skulle vara att få reglera synnerligast våra nordliga stora vattendrag, där de förhållanden jag antydtt i mycket hög grad göra sig gällande, och där utan sådana regleringar mycket ringa del af den stora vattenkraften kan tillgodogöras.

Med anledning af den siste talarens yttrande rörande jordbrukets intresse af denna fråga skall jag bedja ånyo få påpeka hvad jag nyss nämnde, att sådana åtgärder som de ifrågavarande icke böra tillåtas, därest icke den nytta, som därmed vinnes, vida öfverväger den skada, som därigenom skulle förorsakas. Men jag vill ytterligare tillägga, att hvad särskildt öfversvämningar angår, skulle just genom här afsedda åtgärder äfven den fördel vinnas, att öfversvämningar kunde förmildras eller förebyggas. Då således, såsom mycket riktigt nämndes, å ena sidan bör uppmärksammas all skada, som genom företaget åstadkommes, bör å den andra ej heller den fördel, som står att vinna, lemnas ur sikte.

För min del kan jag icke annat än på det lifligaste tillstyrka bifall till lagutskottets förevarande förslag, då jag tror, att frågan är af allra största vikt, och bör den komma under snar och allsidig pröfning, då det utan tvifvel kommer att draga ganska lång tid, innan en sådan pröfning kan hinna blifva fullständig, och innan man således kan emotse tillfredsställande lagbestämmelser i det syfte, som här afses.

Herr Sjöcrona: På grund af erfarenhet från den ort, inom hvilken jag har min verksamhet, kan jag vitsorda det stora behovet af en lagstiftning, hvarigenom må kunna åstadkommas, att icke vatten och därmed förenad nyttig kraft vissa tider af året borttrinner alldeles ofruktbart, men däremot under andra tider af året vattendragen äro sådana, att därinvid belägna vattenverk måste stå stilla eller åtminstone i högst väsentlig mån inskränka sin verksamhet. Liksom näst föregående talare inser och erkänner jag fullväl riktigheten af hvad den förste talaren anförde om de stora svårigheter, som möta för att lämpligen afväga villkoren, under hvilka strand- och vattenverksägare skulle kunna tvingas att mot sin vilja deltaga i ett regleringsföretag. Det kan måhända till och med inträffa, att vid närmare granskning af denna fråga det visar sig vara omöjligt tvinga strandägare att vara med om dylika företag. Genom en lagstiftning i detta ämne synes man likväl kunna vinna åtminstone det, att man genom expropriation beredde sig tillfälle att i den afsedda reservoaren uppsamla det för tillfället obehöfliga vattnet, för att sedan tillgodogöra sig detsamma under andra tider af året. Man skulle vidare kunna vinna, att vattenverk, byggda på sådant sätt, att de äro till hinder för en reglering, må kunna ändras, så att regleringen kan verkställas, hvilket ju i allmänhet bör kunna ske utan att verk därigenom behöfver onyttiggöras. Man

bör slutligen, hvilket är det viktigaste, kunna komma därhän, att man af de strand- och vattenverksägare, som vilja vara med om ett sådant företag, kan bilda ett rättssubjekt, hvilket kan taga hand om företaget, sköta och ordna detsamma. Detta är under nuvarande lagstiftning nästan omöjligt.

På grund af detta, — jag vill icke längre upptaga kammarens tid — och under återopande af hvad nästföregående talare, tillika ordförande i vattenfallskommittén, anfört, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Om skyldighet att deltaga i kostnaderna för reglering af vattentillgången i strömdrag.
(Forts.)

Herr Annerstedt: Mot hvad de båda nästföregående talarne anfört skulle man kunna anmärka, att deras yttranden, hvilka väl afsågo att vara ett försvar för utskottets hemställan, icke innehöllo något försvar för denna hemställan. Lagutskottet har begärt en skrifvelse till Kongl. Maj:t för öfvervägande »huruvida och under hvilka villkor, då strand- eller vattenverksägare vill vidtaga reglering af vattentillgången i strömdrag i och för vattenkraftens bättre tillgodogörande, andra strand- och vattenverksägare vid samma strömdrag, som hafva nytta af regleringen, må i mån däraf kunna få sig ålagdt att deltaga i eller bidra till företaget».

De båda talarne hafva, och det med rätta, utvecklat vikten för staten och det allmänna att vattenkraften komme till sin fulla användning. De hafva också framhållit vissa omständigheter, som skulle nödvändiggöra att den, som ville reglera vattenkraftens tillgodogörande, skulle få rätt att under vissa villkor göra detta, äfven om genom regleringen någon skada åstadkommes för de mindre väsentligt intresserade. Men detta innebär ju endast att man, i anslutning till de i vår rätt hittills gällande grundsatser i fråga om liknande förhållanden, skulle söka åstadkomma en lagstiftning i samma riktning, när det för det allmänna vore af vikt att få ett vattendrag regleradt, och häremot synes icke något vara att erinra, då full ersättning skall gifvas för den skada, som genom regleringen förorsakades. Men detta är ju något helt annat än hvad utskottet begär. Den af utskottet föreslagna nya lagstiftningen skulle gå ut därpå att personer, som icke vilja eller icke kunna för närvarande draga någon fördel af anläggningen, ändock skola vara skyldiga deltaga däri eller bidra till dess utförande. Detta vore dock, synes mig, att införa en princip, om hvars riktighet tvifvel kan råda. Jag kan icke föreställa mig annat än att om en vidare utveckling af lagstiftningen i ämnet är af nöden, den kan genomföras med tillämpning af de allmänna grundsatser, som i öfrigt i vår rätt äro gällande; men vid sådant förhållande vore en skrifvelse af den lydelse utskottet föreslagit vilseledande.

Vid sådant förhållande nödgas jag förena mig uti yrkande om afslag å utskottets hemställan.

Om skyldighet
att deltaga i
kostnaderna
för reglering
af vatten-
tillgången i
strömdrag.
(Forts.)

Friherre Tamm: Den näst siste talaren yttrade såsom slutligt och afgörande argument för honom att biträda lagutskottets förslag, att det för närvarande vore nästan omöjligt att åstadkomma ett rättssubjekt, som skulle kunna öfvertaga anordnandet af en vattenreglering — han sade försiktigtvis *nästan* omöjligt, d. v. s. det vore dock möjligt, och det har äfven låtit sig göra vid flera tillfällen. Därför, om det än kunde ske i en bättre form, vill jag dock påstå, att man kan åstadkomma en fullt effektiv vattenreglering utan förändrad lagstiftning.

En föregående talare såg, och han gjorde rätt däruti, saken i stort. Men mig förefaller det, som om, därest ett företag vore så stort, som han lät skymta för våra blickar, det ej borde vara svårt att få till stånd en förening, som åtog sig saken. Ty om det är tillräckligt stort, är det äfven tillräckligt kraftigt att inlösa de rättigheter, som erfordras för uppdämningen och för att utan biträde af samtliga ägare af vattenfall utefter strömmen åstadkomma anläggningen. Det är således icke något skydd för de stora jag här påyrkat, utan det är ett skydd för den stora mängden af mindre vattenverksägare, som kunna på ett nyttigt sätt använda sina vattenfall äfven med nuvarande anordningar och under nu gällande lagstiftning. Den åtgärd däremot, som ligger i detta slag af expropriation, eller afhändande af egendom, synes mig så våldsamt, att den väl endast i ytterst trängande fall och för tillgodoseende af synnerligen stora och viktiga intressen bör kunna få tillgripas. Låt svenske män ännu någon liten tid få åtnjuta sin handlingsfrihet och gif dem icke oupphörligen reglementen, lagar och författningar inom alla möjliga områden! På industriens område är nog för dess idkare *friheten* det bästa och säkraste skyddet.

Jag anhåller fortfarande om afslag.

Herr Hasselrot: Det var den ärade talaren på stockholmsbänken, herr Annerstedt, som uppkallade mig.

Gentemot honom vill jag gärna erkänna, att lagutskottets kläm möjligen kunnat vara annorlunda och på ett tydligare sätt angifva utskottets mening. Men jag behöfver icke för honom påpeka, att utskottet i detta fall var bundet af den framställda motionen. Utskottet kunde ej komma med en hemställan, som gick längre än hvartill motionen gäfve anledning. Genom den motivering, som föregår klämman, har man emellertid i sak sökt vinna hvad som skäligen kan vinnas. Ej heller torde det vara så farligt med formuleringen af klämman, som herr Annerstedt ville låta förstå. Det är nämligen ifrågasatt, huruvida och på hvad villkor en strandrättsägare skall kunna åläggas deltaga uti eller bidraga till företaget, men detta deltagande skall ske endast under förutsättning att han själf därvid har fördelar att vinna samt vill däraf begagna sig, och då är det väl också billigt, att han skall taga del i företaget. Detta kan ske på mångahanda sätt; det behöfver ej ske så,

att han direkt skall mot sin vilja tillskjuta penningar, utan han kan ock bidraga genom att lämna den ökade kraft, som genom regleringen tillkommit honom. Detta är äfven ett sätt för bidrags utgörande och analogt med det, då vid vattenafledningsföretag en jordägare deltagar i kostnaderna för den jord, som blifvit torrlagd. Jag tror sålunda att klämman, äfven om den kunnat vara tydligare och bestämdare, dock är så affattad, att mot densamma i den form den föreligger ej några skäligen anmärkningar kunna framställas.

Om skyldighet att deltaga i kostnaderna för reglering af vattentillgången i strömdrag.
(Forts.)

Friherre Rappe: Den ärade talaren på örebrobänken yttrade under sitt anförande, att öfversvämningar skulle för jordbruket förekommas genom dessa vattenregleringar. De skulle sålunda blifva till jordbrukarnes, det vill säga de kringboende strandägarnes, nytta.

Men, mina herrar, just däri ligger en fara. Det är nämligen en fara, att hvar och en skall bidraga i mån, som han af företaget anses hafva nytta. Nu kommer man och säger: »ni har nytta däraf, emedan ni slipper öfversvämningar å eder jord.» Men vi jordbrukare veta alltför väl, att en tillfällig och snart öfvergående öfversvämning är ett vida mindre ondt för jorden, än det vattenstånd, som längre tider hålles uppe till och tangerar jordytan så, att det knappt är möjligt att bruka jorden. Nu är det ju naturligt, att industrien, d. v. s. de nedanför belägna vattenverken, sträfvat efter att få vattnet så högt uppdämdt som möjligt och att sedan därvid behålla det så länge som möjligt, hvilket blir detsamma som att grundvattnet i jorden kommer att stå för brukandet af jorden allt för högt, således visserligen en reglering enligt industriidkarnes önskan, men till sina följder sådan, att, på sätt jag nyss nämnde, jordbrukaren hindras i skötseln af sin åker och att han näppeligen kan påräkna någon nöjaktig afkastning af densamma. Att han därtill skulle kännas skyldig deltaga i kostnaderna för en sådan reglering, synes orimligt.

Sedermera har naturligtvis industrien den önskan att vid behof få tappa af så mycket vatten som möjligt ur insjöar och reservoarer för att i största grad kunna draga nytta af vattenkraften. Här af alstras osunda förhållanden i klimatiskt afseende, för att icke nämna det ur estetisk synpunkt föga tilltalande i det kala och sumpiga skick, hvaruti stränderna efter aftappningen visa sig. Allt detta är så pass talande, att jag, då nu här är fråga om en skrifvelse till Kungl. Maj:t i det föreslagna syftet, måst påpeka, att det är af största vikt, att äfven jordbruket blir tillgodosedt vid denna frågas behandling. Efter den diskussion, som nu här försiggått, och efter hvad därunder yttrats, anser jag mig skyldig förena mig med dem, som yrkat afslag.

Herr Svedelius: Med anledning af den siste talarens yttrande ber jag särskildt ånyo få påpeka, huru svårt det är och huru många

*Om skyldighet
att deltaga i
kostnaderna
för reglering
af vatten-
tillgången i
strömdrag.
(Forts.)*

olika synpunkter, som behöfva utredas för att bringa klarhet i en fråga af denna beskaffenhet. Hvad den ärade talaren anförde kan nog under många förhållanden äga sin riktighet, men en vattenreglering, utförd med sådana följder som han angifvit är icke, åtminstone i hufvudsak, utförd på ett sådant sätt, som man numera både önskar och kan få verkställd. Jag ber att såsom exempel i detta sammanhang blott få hänvisa den ärade talaren till Hjalmarrens reglering. Där äro förhållandena alls icke sådana, som han skildrade dem, utan för alla parter tillfredsställande.

Frågan om en uppdämnings verkan på vattendraget omgifvande jord torde böra betraktas ur två skilda synpunkter: å ena sidan dess inverkan på strandägorna, där själfva uppdämningen sker, d. v. s. *omkring* den reservoar, som uppdämnes, å andra sidan regleringens inverkan på strandägorna *nedanför* reservoaren. Det var i afseende å dessa senare som jag i mitt förra anförande yttrade, att jag ansåg, att vid många regleringar öfversvämmingar skulle mildras eller förebyggas, och det är äfven helt naturligt, att om man håller inne en del af högvattnet och först aftappar det, sedan tillflödena minskats, skall detta inverka därhän, att vattenståndet nedanför under högvattentider blir lägre. Detta behöfver dock alldeles icke verka till fortsatt öfversvämming af nedanför liggande ägor, såsom jag förmodar att talarens uppfattning var. I dess ställe medför vattenregleringsföretaget i allmänhet en jämnare fördelning af det allmänna vattenståndet, och man kan från jordbrukssynpunkt då bättre ordna förhållandena för framtiden, sedan man erhållit visshet om huru detta medelvattenstånd gestaltar sig.

Men jag begärde egentligen ordet för att i vissa hänseenden närmare precisera mitt förra uttalande. Två föregående talare synas hafva fäst sig egentligen vid hvad jag nämnde om rätten att få verkställa reglering eller uppdämning och den ersättning, som bör erläggas till strandägare för förorsakad skada därigenom. Men för att närmare belysa hvad jag ytterligare afsåg att lagstiftningen i fråga borde omfatta ber jag att få andraga ett exempel.

Dalälven bildar, såsom bekant, vid sitt utlopp det stora Älfkarlebyfallet. Då hos vattenfallskommittén detta vattenfall särskildt varit föremål för behandling, fann man sig föranlåten att vid förslags afgifvande till Kungl. Maj:t framhålla det olika värde detta vattenfall har i sitt nuvarande skick emot hvad det skulle erhålla, om Dalälvens vatten kunde blifva regleradt. Om en sådan reglering komme till stånd, hvilket skulle ske vid Siljan, dock icke därigenom att Siljans högvattensyta skulle höjas eller förlänas längre varaktighet, utan genom åtgärder för bättre tillgodogörande af medelvattnet än för närvarande, så skulle Älfkarlebyfallet vinna en mycket stor fördel. Men en motsvarande fördel skulle äfven vinnas för den stora mängd af vattenfall, hvilka befinna sig emellan Siljan och Älfkarleby. Då skulle förhållandet blifva, att om denna reglering bekostades endast af ägarne till Älfkarleby — i detta fall

staten — skulle den fördel, som de öfriga vattenfallsägarna vunne, erhållas för dem *gratis*, och detta kan väl icke synas vara med rätt och billighet förenligt. De fördelar, som skulle tillskyndas alla dessa många vattenfall, skulle tillsammantagna vida öfverväga hvad Älfkarlebyfallet vunne. Härigenom framkallas nu tanken på möjligheten af och rättvisan uti lagbestämmelser i syfte, att när en af vattenfallsägarna vid en mellanliggande strömsträcka vill begagna sig af en sådan ökad kraft, erhållen genom annans åtgärd, skulle han antingen vara skyldig afstå en viss del af denna tillökade kraft, som genom företaget erhållits, till den som bekostat detsamma, antingen det nu är staten eller ett bolag eller konsortium, eller ock afstå en del af vinsten genom att lämna detta konsortium eller denne ägare till regleringsanordningen rätt att få begagna sig till sin fördel af detta tillskott i kraft. Detta är enligt min åsikt i öfverensstämmelse med hvad lagutskottet föreslagit i fråga om bidrag från dessas sida. Att bidraget likväl då icke skulle komma att utgå förr än den ifrågavarande vattenfallsägaren vill begagna sig af vattenkraften i fråga, borde icke förringa det rättvisa i själfva saken, hvarvid dock, såsom jag förut anfört, det torde böra tagas i öfvervägande, huruvida icke denna skyldighet att afstå något af den erhållna fördelen borde inskränkas till någon viss tid, ty det blefve nog svårt att för all framtid bevara i minnet hvad som kanske tilldragit sig för århundraden tillbaka, hvarunder kanske äfven särskilda rättsprinciper hunnit göra sig gällande.

Jag yrkar fortfarande bifall till skrifvelseförslaget.

Herr Unger: Ingen lär väl vilja bestrida den stora national-ekonomiska betydelsen af våra vattendrags allmännare reglering och vattenkraftens bättre tillgodogörande, lika litet som de stora fördelar, hvilka därigenom skulle beredas många enskilde. Men då man vill inlåta sig på lagstiftning härom, må man icke af dessa stora fördelar låta förleda sig att framkalla lagbestämmelser, genom hvilka ett otillbörligt tryck skulle utöfvas på den enskildes frihet och rätt att förfoga öfver sin egendom. Strandägare skulle, säger man, i den mån han drager nytta af företaget, bidraga till detsamma. Det är dock ytterligt svårt att säga hvad en stackars fattig skvaltkvarnsägare skulle kunna hafva för nytta af ett vattenregleringsföretag. Han saknar medel att deltaga i kostnaden och kan ej heller anlägga någon ny kvarn eller på annat sätt draga någon fördel af regleringen, men skulle dock eventuellt deltaga i kostnaden. Sättet synes mig väl våldsamt, och jag tror icke heller att det är för ändamålet behöfligt. Ty det har visat sig, att sådana vattenregleringsföretag kommit till stånd genom enskildes sammanslutning, och sådana föreningar äro visst icke, såsom talaren på skaraborgsbanken förmenade, omöjliga att åstadkomma, såsom äfven framgår utaf erfarenheten under nu gällande lagstiftning.

Om skyldighet att deltaga i kostnaderna för reglering af vatten-tillgången i strömdrag.
(Forts.)

Om skyldighet
att deltaga i
kostnaderna
för reglering
af vatten-
tillgången i
strömdrag.
(Forts.)

För öfrigt skulle jag, äfven om jag vore böjd för att en strandägare, som icke deltagit i vattenregleringen, skulle vara skyldig att efteråt lämna ersättning för den nytta, han haft af företaget, icke vilja vara med om detta förslag, hvilket innefattar, att »Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida och under hvilka villkor, då strand- eller vattenverksägare vill vidtaga reglering af vattentillgången i strömdrag i och för vattenkraftens bättre tillgodogörande, andra strand- och vattenverksägare vid samma strömdrag, som hafva nytta af regleringen, må i mån däraf kunna få sig ålagdt att deltaga i eller bidraga till företaget».

Sålunda skulle den eventuella nyttan bestämmas i förväg, och så snart företaget vore beslutadt, skulle på förhand bedömas, hvilka fördelar hvar och en hade att hämta af regleringen, och i mån däraf skulle han deltaga i kostnaden för densamma. Men hvem kan, då ett projekt om ett vattendrags reglering framlägges, säga, huru stor nytta den ene eller andre jordägaren eller vattenverksägaren skall få däraf? Jag tror, att det skulle komma att falla sig ganska svårt, och i hvarje fall synes det mig, som sagdt, vara en våldsamt åtgärd att tvinga en strandägare att mot sin vilja deltaga i företaget. Något annorlunda skulle ju saken ställa sig, om strand- och vattenverksägare, som i företaget ej deltagit, blefvo ålagda att, *sedan* regleringen verkställdes och man säkert visste, hvad fördelar dem tillskyndats, i sin mån deltaga i belöpande kostnader, men jag skulle icke ens vilja vara med *därom* — ännu mindre då om en skrivelse till Kungl. Maj:t af det innehåll, som lagutskottet nu föreslagit. Jag yrkar därför afslag å utskottets hemställan.

Herr Cederberg: Det vill synas, som om man antog, att reglering af strömdrag för industriella ändamål nödvändigt skulle vara till skada för jordbruket. En talare på örebrobanken har påvisat ett fall, då så icke varit förhållandet, utan då regleringen tvärtom varit till nytta för såväl jordbruket som industrien. Denna reglering verkställdes egentligen för jordbrukets intresse, men efter hvad jag med säkerhet vet, blefvo äfven industriens intressen därvid fullt tillgodosedda. Jag skall tillägga ett annat exempel: regleringen af Vänern. Denna skulle enligt uppgjord plan ske hufvudsakligen i industriens intresse, men vid planens uppgörande blefvo äfven jordbrukets intressen iakttagna. Ungefär liknande blir förhållandet med den nu pågående undersökningen för Mälarens reglering; äfven där skola jordbrukets intressen tillgodoses på samma gång som sjöfartens och de sanitära intressena. Där är visserligen icke industrien med, men regleringen afser dock flere intressen, främst däribland jordbrukets.

Man tyckes föreställa sig, att regleringen uteslutande skulle bestå i att uppdämma större reservoarer. Detta är icke fallet, åtminstone icke vid de regleringar, där man vill gå rationellt till väga. I regel söker man därvid minska den naturliga vattenvaria-

tionens höjd och för detta ändamål aftappas vid flöden mera vatten, än som förut kunnat rinna genom ett naturligt aflopp. För detta ändamål upprensas utloppen från de större reservoarerna och i sammanhang därmed verkställas strömrensningar nedanför samma reservoarer, så att den större aftappningen kan afföras under en lägre vattenyta än förut. Sedan flödet aftappats, utportioneras det tillgängliga vattenförrådet med tillhjälp af regleringsdammar, och i den vidgade strömfåran afrinner aftappningen under en nivå, som oftast är lägre än den naturliga. Det är således efter mitt förmenande en alldeles falsk upplattning man utgår från, då man tror, att reglering för industriella ändamål nödvändigt skall vara till skada för jordbruket. Dessa intressen kunna tvärtom förenas och hafva äfven förenats på många håll.

Det andra, som jag skulle önska yttra, rör den allra förste talarens i ordningen antagande, att det skulle gå lätt att träffa öfverenskommelse i fall sådana som dessa. Detta kan vara möjligt, då regleringen endast afser någon kortare älfsträcka, men när det är fråga om att vid regleringen skola begagnas reservoarer, som ligga tiotal eller tjugutal mil från vattendrags utlopp, lärer det väl vara nästan otänkbart att träffa öfverenskommelse med den massa strandägare, hvilkas rätt af sådan reglering beröres.

Åberopande i öfrigt hvad som till förmån för den föreslagna skrifvelsen blifvit af andra anfördt, beder jag att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Lundberg: Med anledning af hvad en ärad talare på kalmarbänken anförde mot förevarande utskottsbetänkande, beder jag få fästa uppmärksamheten på, att här icke alls är fråga om att reglera förhållandet mellan vattenverksägare och jordägare. Det förhållandet är redan regleradt i vår gällande vattenrättsförordning, och i bestämmelserna härutinnan afser föreliggande förslag icke att göra den minsta ändring. Här är endast fråga om att reglera förhållandet mellan skilda vattenverksägare vid ett och samma vattendrag.

Det är gifvet, att då ett vattendrag regleras, få samtliga nedanför belägna verk nytta af denna reglering, och då är det väl billigt, att de i mån af denna nytta bidra till företaget.

Det yttrades af samme talare och af en talare på örebrobänken, att det blefve mycket svårt att bestämma, i hvad mån en hvar vattenverksägare finge nytta af regleringen. Nyttan för hvar vattenverksägare kan visserligen blifva svår att bestämma i antal kronor, men i procenttal af det hela blir den mycket lätt att fixera.

En ärad talare på stockholmsbänken nämnde, att lagstiftning i förevarande ämne icke skulle vara behöflig för de större vattendragen, möjligen för de små. Jag har en alldeles motsatt mening. I de små vattendragen äro vattenfallen merendels redan tagna i anspråk, och det ligger i hvarje vattenverksägares intresse, att en

Om skyldighet att deltaga i kostnaderna för reglering af vattentillgången i strömdrag.
(Forts.)

*Om skyldighet
att deltaga i
kostnaderna
för reglering
af vatten-
tillgången i
strömdrag.
(Forts.)*

vattenreglering kommer till stånd, hvarför det blir jämförelsevis lätt att åstadkomma frivilliga föreningar för reglering af dessa vattendrag. Vid de större vattendragen, t. ex. Dalälven, blir det däremot svårt att få en förening till stånd mellan ägarne till de skilda vattenverken; det är för dessa senare vattendrag en lagstiftning är behöflig. Jag medgifver, att det är mycket svårt att afgöra, huru den ersättning, som en hvar vattenverksägare skall utgifva, bör bestämmas, men denna svårighet bör icke afhålla Riksdagen att begära en utredning i ämnet. Jag yrkar bifall till lagutskottets förslag.

Friherre Gripenstedt: För min del anser jag de skäl flere föregående talare anfört för afslag fullt giltiga. Jag anser ingenting behöfva tilläggas och vill icke upprepa hvad som förut sagts. Jag skall endast upptaga ett par ord, som yttrades af en högt aktad talare på samma bänk som jag. Han yttrade, att frågan är af sådan vikt, att om den faller i dag, kommer den upp igen. Är det så, behöfva ju de, som vilja hafva denna skrifvelse till stånd, icke oroa sig, om den faller nu, ty då kommer den tillbaka och sannolikt i en bättre form. Han sade vidare, att det vore obehöfligt att afslå skrifvelseförslaget. Jag anser det tvärtom mycket behöfligt; ty skrifvelseförslaget är affattadt i så sväfvande ordalag, att sannerligen hvarken Kungl. Maj:t eller någon annan förstår hvad därmed afses.

För min del tror jag, att om frågan skall komma upp igen, vinner den på att ligga till sig. Jag yrkar afslag.

Herr Sjöcrona: Lagutskottets ärade ordförande har redan bemött talaren på stockholmsbänken, herr Annerstedt. För min del har jag naturligtvis också ansett, att lagutskottets kläm gärna kunnat vara något annorlunda affattad. Men jag vidhåller mitt påstående, att om en skrifvelse i enlighet med denna kläm aflåtes, kan denna skrifvelse åtminstone gifva anledning till en lagstiftning i den riktning jag tagit mig friheten antyda, men den behöfver ingalunda gifva upphof till en lagstiftning, som skulle, såsom en ärad talare yttrade, utmynna däruti, att en stackars fattig ägare af en skvaltkvarn, som icke skulle hafva den ringaste nytta af regleringen, skulle mot sin vilja tvingas att i regleringen deltaga.

Friherre Tamm och herr Unger hafva mot mig anfört, att en sådan reglering skulle kunna åstadkommas genom enskild öfverenskommelse. Ja, jag vill visst icke bestrida, att det kunnat ske och möjligen också kan ske. Men bägge dessa ärade talare hafva underlåtit att upplysa om beskaffenheten af det rättssubjekt, som åstadkommit en sådan reglering. Jag antager, att detta rättssubjekt varit af ganska löslig sammansättning; det har nog icke varit något annat än en öfverenskommelse mellan personer, som varit intresserade af saken, d. v. s. som äro hvad man kallar ett enkelt

bolag och som träffat öfverenskommelse om att utföra ett företag, men utan att någon garanti funnits för att detta rättssubjekt för all framtid skall äga bestånd. Om några personer intressera sig för ett företag och vilja utföra detsamma, slå de sig tillsammans till enkelt bolag och stå kvar måhända så länge de lefva. Men så falla de ifrån, och då kan det hända, att deras rättssinnehafvare väl fortfarande hafva nytta af regleringen, men en och annan kanske tycker, att det kan vara bra att hafva nyttan, men slippa betala, och på det sättet kan kostnaden öfverföras på en eller två, som hafva så stort gagn af företaget, att de icke kunna låta saken falla. Det är för sådana tillfällen lagstiftning är nödig.

Om skyldighet att deltaga i kostnaderna för reglering af vatten-tillgången i strömdrag. (Forts.)

Hvad friherre Rappe anförde har, såvidt jag förstod honom rätt, endast tillämplighet på reservoarer, där vattnet skall uppsamlas; det är då uppdämning kan ifrågasättas. Men åtminstone jag har icke tänkt mig annat än att, om så sker, strandägarne vid sjön skola hafva full ersättning för möjlig förlust, och detta kan väl icke vara stötande för någon kammarledamots rättskänsla. Jag yrkar fortfarande bifall.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarade sig finna den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition.

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan;

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 49;

Nej — 67.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 14 och 17 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 12, i anledning af väckt

motion om ändring af 1 § i lagen, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om ändring
af 15 kap. 2 §
giftermåls-
balken.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 14 och 17 innevarande februari bordlagda utlåtande n:o 13, i anledning af väckt motion om ändring af 15 kap. 2 § giftermålsbalken.

Herr Hasselrot: Som kammaren behagade finna, har jag reserverat mig mot lagutskottets hemställan i denna del. Frågan är efter mitt förmenande af skäligen liten beskaffenhet, men den har dock en viss betydelse, som gör, att jag nödgats ställa mig såsom reservant.

Som kammaren af betänkanudet finner, är det fråga om, då skillnad till säng och säte mellan ett par makar ägt rum, hvilken af makarne som skall förestå boet och barnen. Sådan som lagen nu är, är det bestämdt, att om båda äro till skillnaden vållande, skall den förese boet och barnen, som bäst därtill är fallen, och om de äro lika fallne, står mannen närmast. Det är denna för-
mänsrätt för mannen, som motionären och lagutskottet vilja hafva bort. Nu är det min öfvertygelse, att det fall, som ifrågasättes, skall mycket sällan förekomma, det är endast då båda makarne äro lika fallne. Man har då först att se på makarnes person, och det torde vara mycket ovanligt, att icke den ene maken är mera fallen än den andre att vårda barnen och boet; skulle de härutinnan vara likställda, återstår att se på barnen, och då är det ju alldeles naturligt, att är det små barn. så är hustrun i allmänhet mera fallen, och är det flickor, så är hon också närmare, om makarne i öfrigt äro lika fallne; skulle det vara vuxna gossar, föreställer jag mig, att mannen vore närmare. Jag har mycket svårt att uppkonstruera ett fall, då alla förhållanden beträffande makar och barn skulle vara så lika, att man behöfde hänvisa till det fall lagen förutsätter, att om båda äro lika fallne, skall mannen vara närmast. Jag har således mycket svårt att inse, hvarför en förändring skulle vara nyttig. Men jag ser, att motionen tillkommit på begäran af ett af de många fruntimmerssällskapen i Stockholm, hvilka icke kunna finna sig i, att en äfven så ringa och obetydlig förmänsrätt är i lag tillförsäkrad mannen.

Om man för öfrigt skulle finna lämpligt och behöfligt att göra en förändring, vill jag påstå, att den form motionären och lagutskottet föreslagit icke är lämplig. Det står nämligen: äro de lika fallne; *skilje då domaren dem emellan, efter ty som skäligt pröfvas*. Domaren får således uppdraget att subjektivt, efter sitt eget omdöme, bestämma detta. Såvidt jag vet, är det icke möjligt att finna en likartad bestämmelse på något annat ställe i lagen. Lagen innehåller tvärtom tydligt stadganden därom, att alla domar

skola grundas på lag och *skäl*. Jag tror således, att äfven om Riksdagen skulle antaga ett lagförslag af den beskaffenhet, som här föreslagits, har man anledning att befara, att, då det kommer till högsta domstolen, denna skall göra den anmärkningen, att i lagen bör stå någon ledning för domaren, något som kan läggas till grund för hans pröfning, såsom barnens ålder och kön o. s. v., så att man icke alldeles lämnar pröfningen åt hans arbiträra omdöme. Och hvad blir då följden? Jo, att Kungl. Maj:t får utarbета ett nytt förslag och framlägga det för Riksdagen! Är denna fråga verkligen af den beskaffenhet, att man bör utsätta sig för en dylik omgång? Riksdagen skrifer till Kungl. Maj:t så ofta och i så många fall, att det synes olämpligt att i en så ytterst minimal fråga som denna komma med ett lagförslag, som har de brister, jag tillåtit mig påpeka.

Om ändring af 15 kap. 2 § giftermälsbalken.
(Forts.)

På dessa grunder, och då kammaren i fjor afslog en liknande framställning och inga nya skäl tillkommit sedan dess, tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte vidhålla sitt förra beslut och således afslå lagutskottets förslag.

Herr Andersson, Axel Gustaf: Det formella skäl, som, enligt hvad jag antager, bestämde åtminstone en del af denna kammaras ledamöter att förra året motsätta sig en förändring, har, såsom utskottet visat, nu förfallit.

Här har sagts, att en förändring skulle vara mindre nödig, enär de fall vore få, då makarne vore lika fallne att förestå boet och barnen, men jag tviflar på att det är så. Det möter nog ganska ofta svårigheter för domaren att bestämdt förklara, att den ene är därtill mera fallen än den andre, då den ene kan hafva företräde i ett hänseende, den andre i ett annat; och det blir ju alltid en mycket delikat fråga.

Men är det så, att de äro därtill lika fallne, då stå ju enligt naturens ordning barnen modern närmare. Är det icke då oegentligt, att omvänt fadern skall stå barnen närmare? Skulle i sådant fall barnen själfva få välja, skulle de nog nästan undantagslöst välja modern.

Då lagparagrafen talar om boet och barnen såsom en enhet, lägger den också hinder i vägen för en uppdelning af barnen, så att ett tillerkännes fadern och ett annat modern, allt efter ålder och kön. Jag vet visserligen, att det finnes domare, som icke tillämpa lagen så, men jag anser detta vara ett af en antikverad lagbestämmelse framkalladt kringgående af lagen.

Att, såsom lagutskottets ärade ordförande här nämnt, uppräknas vissa synpunkter, som domaren skulle äga att taga hänsyn till vid sin pröfning, tror jag icke vara lämpligt, ty det skulle i alla fall icke kunna blifva annat än en uppräknings af några exempel, som nog i allmänhet ändå skulle vara självklara.

Nutidens lösen är icke ridderlighet mot kvinnan, men rättvisa mot henne, och i detta fall gäller frågan rättvisa äfven mot barnen. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel Gustaf*, begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 46.

*Ang. vidgad
rätt till
utträde ur
statskyrkan.*

Föredrogs å nyo lagutskottets den 14 och 17 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 14, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vidgad rätt till utträde ur statskyrkan.

Herr *Sörensson*: Såsom motionären riktigt framhållit, har denna fråga ofta varit föremål för Riksdagens behandling, men den har aldrig lyckats tillvinna sig något bifall i denna kammare. Jag hoppas, att så måtte blifva förhållandet äfven denna gång.

Den af motionären framställda motiveringen synes mig i själfva verket vara ganska gendomlig. Den indelning af den svenska stats-

kyrkans medlemmar, som motionären företagit sig, är, enligt mitt förmenande, icke blott högst underlig, utan äfven ganska oegentlig. Motionären säger nämligen, att den svenska statskyrkan består af 3 olika slag af medlemmar: de fientliga, de indifferenta och de samvetsömma. Sedan sammanslår han emellertid dessa tre kategorier till två: de kristna och hedningarne. De samvetsömma och de indifferenta skola väl då gå under benämningen de kristna, och de fientliga skola väl vara hedningarne.

Jag kan icke förstå, att det för de samvetsömma kan finnas något tvång inom statskyrkan. Den, som icke kan nöja sig med den uppfattning, som finnes inom statskyrkan, har ju full frihet att öfvergå till ett främmande kristet religionssamfund, och det bör väl ligga sådana personer om hjärtat att utträda, just på grund af deras samvetsömheter. De indifferenta finna sig, efter hvad motionären upplyser, villigt uti statskyrkans tvång, och de hafva således intet behof af att utträda. Det skulle sålunda vara de s. k. hedningarne, såsom motionären benämnde dem, hvilka skulle hafva det särskildt svårt till följd däraf, att de icke kunna få utträda ur statskyrkan utan att öfvergå till annat trossamfund. Dessa personer hafva dock utan tvifvel ingen svårighet att utträda ur statskyrkan, då det på grund af deras ställning väl gör dem ungefär detsamma, till hvilket trossamfund de öfvergå.

Om det nu skall sägas vara en liberal uppfattning, som jag föreställer mig det skall vara, att kalla dessa mot kyrkan fientliga för hedningar, så får jag bekänna, att jag har en ännu liberalare uppfattning i detta stycke, i det jag kallar dem för kristna. Efter luthersk uppfattning åtminstone böra dessa nämligen icke kallas för hedningar, utan för kristna, för så vidt de genom dopet upptagits i Kristi kyrka.

Att man icke skulle kunna inverka på dem mera, om de stå kvar i statskyrkan, kan jag icke förstå. Motionären menar, att det skulle vara lättare att inverka på dem, sedan de utträdt ur statskyrkan, om de vore så att säga vildar, än om de stå kvar. Jag föreställer mig dock, att de, så länge de stå kvar i statskyrkan, väl ändock känna något samband med och någon dragning till denna kyrka.

Och jag finner det alls icke vara kristligt att på något sätt drifva ut dem, som motionären anser, att statskyrkan bör göra, ty jag känner den föreskrift, som säger: älsken edra ovänner, välsignen dem, som eder banna. Jag tror, att man, om man använder denna metod gent emot dem, kan vinna äfven åtminstone några af dem.

Denna fråga är så mångfaldiga gånger behandlad här i kam-maren, att jag föreställer mig, att litet hvar har en bestämd åsikt i detta hänseende. Jag skall därför icke längre upptaga kam-marens tid, utan ber att få yrka afslag å utskottets hemställan.

*Ang. vidgad
rätt till
utträde ur
statskyrkan.
(Forts.)*

Ang. vidgad
rätt till
utträde ur
statskyrkan.
(Forts.)

Herr Andersson, Axel Gustaf: Bland dem, som önska utträda ur den svenska kyrkan utan att uppgifva något annat trossamfund, till hvilket de önska öfvergå, är det nog ingen, som vill blifva religionslös. Jag tänker därvid på den gamle kyrkofaderns ord: *»dantur a tei practici sed teoretici non dantur nisi ad tempus»*, handlingens ateister gifvas, men icke tankens, om icke till en tid. De flesta af dem anse sig nog vara bekännare af Kristi sanna kristendom, men de tro sig icke finna den vare sig inom kyrkan eller inom de andra trossamfundet. Många så tänkande gifvas visserligen, som betrakta kyrkan såsom en oskyldig ram, inom hvilken de kunna göra hvilka frihandsutkast som helst, och de känna då bandet mindre. Men andra, djupare anlagda, grubbla öfver Kristi ord, att Gud skall dyrkas icke blott i anda, utan äfven i sanning, och de vilja då icke gifva sig sken af att tillhöra en kyrka, som de icke förstå och icke gilla. Det är dessa, som, för att i framtiden vinna en af dem förutsatt sanning, frestas att använda den s. k. nödlögnsparagrafen och att anmäla öfvergång till ett trossamfund utan att fullborda öfvergången. Många vilja dock icke köpa sanningen med en lögn.

Jag bör kanske erinra, att jag skildrar objektivt.

Icke är det väl stor utsikt till, att kyrkan skall kunna utöfva någon missionerande verksamhet bland dem, som anse sig tillhöra en andlig kyrka, vida högre och renare än den efter deras uppfattning och deras begrepp af nyplatoniker och sofister under världsliga hänsyn upptimrade dogmkyrkan.

Det råder icke full samvetsfrihet i landet, så länge denna paragraf kvarstår oförändrad; och dock heter det i vår grundlag, att »konungen må ingens samvete tvinga eller tvinga låta».

Af de skäl, som jag här haft äran anföra, ber jag, herr grefve och talman, att vördsamt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Billing: Många gånger har jag under min riksdagstid haft anledning att yttra mig rörande den fråga, som nu å ny föreligger, och jag skall därför icke besvara herrarne med att upprepa hvad jag vid dessa mångfaldiga tillfällen har yttrat, ehuru jag naturligtvis vet, att herrarne därpå ingenting ha i minnet. I stället skall jag i dag betrakta denna fråga från en annan synpunkt.

Under de diskussioner, hvilka om denna fråga hafva förts, har det tidt och ofta framställts, som om striden i denna punkt vore en strid mellan kyrkan — den svenska lutherska kyrkan — och några andra, jag vet icke rätt, hvad jag skall kalla dem.

Jag vill då allra först fästa uppmärksamheten på, att detta ärende icke är en kyrklig fråga. Det är icke en kyrklig fråga i den mening, som detta ord vanligen och så godt som enbart tages i Riksdagens förhandlingar: en kyrkopolitisk fråga. Såsom kyrkopolitiker skulle jag icke säga ett enda ord emot den här föreslagna

förändringen. Kyrkan är något annat och mer än en *πολιτεία*. Från den synpunkten kan åtskilligt invändas emot det här föreliggande förslaget, men den synpunkten göres i allmänhet icke gällande inom Riksdagen, och därför skall jag nu lämna den därhän. Frågan är icke en kyrkopolitisk i den mening, att något kyrkopolitiskt intresse skulle föreskrifva, att man segt hölle på denna paragraf. Äfven motionären uttalar i sin motivering, att med den föreslagna förändringen naturligtvis måste följa äfven andra förändringar af den innebörd, att icke blott dessa, som utträdde ur den svenska folkkyrkan, skulle stå fria gent emot henne, utan också hon skulle stå fri gent emot dem. Om hon icke mer hade något att säga om dem eller öfver dem, så skulle naturligtvis icke heller de hafva något att säga i fråga om hennes angelägenheter. När så är förhållandet, får jag från kyrkopolitisk synpunkt säga, att det icke för kyrkan vore en förlust, om den ändring, som här föreslagits, blefve genomförd, utan det kunde i stället för henne vara en förmån, nämligen förmånen att icke uti sina angelägenheter vara beroende af deras vota, som emot henne äro fientliga.

Om frågan nu icke afgöres definitivt i dag, skulle jag vördsam samt vilja hos alla dem, som alltjämt taga upp denna fråga å nyo, anhålla, att de måtte framdeles för sanningens skull icke ställa fram denna fråga så, som om det vore den svenska kyrkan, som sagt nej, som om det å hennes vägnar yrkats afslag. Må det blifva fastslaget, att kyrkan icke för att bevara någon sin makt kräfer bibehållandet af den ifrågavarande lagparagrafen; ty för henne vore det icke en förlust, utan en fördel att blifva frigjord från dessa, om hvilka här är fråga.

Det finnes emellertid äfven en annan synpunkt, hvilken är den allvarligaste, och det är den, på hvilken jag vill peka i denna stund.

Hvad betyder den här ifrågavarande paragrafen? Syftet med densammas införande i lagen har aldrig varit att på något sätt bereda den svenska kyrkan en fördel eller något slags skydd. Hvad betyder då denna paragraf, frågar jag, och hvad betyder ett upphäfvande af densamma? Paragrafen ger uttryck däråt, att hvarje medlem af det svenska folket, som upptagits uti den svenska folkkyrkan, skulle förblifva inom ett kristligt samfund, icke sagt inom den lutherska kyrkan eller inom ett baptistiskt eller metodistiskt samfund, utan endast något kristligt samfund. Staten — ty det är statens lag det gäller — har med denna paragraf velat säga, att dess medlemmar skola vara kristna människor. Hvad värde eller hvad icke värde har då paragrafen? Dess praktiska betydelse är mycket liten, ja, så liten, att jag verkligen vågar säga, att endast en riksdagsmotionär kan framställa frågan, som om den i praktiskt afseende vore en stor fråga. Dess betydelse är, att den gifver uttryck åt den tanken: det svenska folket vill vara ett kristet folk. Nå, då har denna paragraf sitt värde, om den är ett uttryck för

*Ang. vidgad
rätt till
utträde ur
statskyrkan.
(Forts)*

*Ang. vidgad
rätt till
utträde ur
statskyrkan.
(Forts.)*

en sanning. Den innebär ingenting annat än ett stycke, om jag så får säga, statens bekännelse. Är denna bekännelse sanning, så har den värde, är den icke sanning, så har den intet värde. Det är således den frågan, som här föreligger, och på hvilken Riksdagen har att svara — jag önskar, att jag kunde ställa fram detta fullt klart — denna fråga nämligen: kan det svenska folket sanningsenligt uttala denna bekännelse eller med andra ord, är det svenska folket ännu ett kristet folk?

Jag ber att få fästa herrarnes uppmärksamhet på, att lagförändringen afser, att man skulle få öfvergå äfven till icke kristna samfund, hvilka som helst, ty här talas icke om att öfvergå till den eller den kristna sekten, utan fältet lämnas alldeles öppet. Är det svenska folket ett kristet folk? Har det ännu rätt att bära framför sig en sådan fana, som denna paragraf innebär, eller är det en lögn, då svenska folket bär denna fana framför sig?

Är det svenska folket ännu ett kristet folk? Att det har varit ett kristet folk, det vet jag; om det är det ännu, det vet jag icke. När jag ser hvad som tilldrager sig inom det svenska folket, så kan jag icke blifva annat än mycket tveksam om svaret. För att nu icke låta blicken fara allt för vidt, tänker jag blott på hvad jag varit vittne till under det sista året. När på stora folkmöten proklameras den skarpaste kristendomshätskhet, när lärare vid våra högsta läroanstalter i offentliga diskussioner bära fram otvetydiga hädelser, när den s. k. skönlitteraturen äfven af feminint ursprung proklamerar afgjord kristendomsfientlighet, när föreståndare för läroanstalt agiterar för tydlig kristendomsförnekelse utan att tänka på den sorg, som därmed vållas lärjungarne, utan att taga hänsyn till, att därigenom förtroendet för den ifrågavarande anstalten undergräfvades, när under allt detta den svenska tidningspressen, som skulle hafva den stora uppgiften att vara det svenska folkets samvete, antingen gillar eller tiger — då frågar jag: är icke detta ett tidens tecken, då frågar jag: är ännu det svenska folket ett kristet folk, orkar det svenska folket ännu med sanning bära upp den paragraf, som här står, eller är denna paragraf en lögn? Det är frågans betydelse för mig. För mig betyder det verkligen mycket litet, om denna paragraf toges bort eller står kvar, men det betyder så obeskrifligt mycket, hvad som är det sannfärdiga svaret på frågan: är denna paragraf en lögn, eller är den det icke? Är vårt svenska folk ännu ett kristet folk? Det svar, som här skall gifvas, har ingen praktisk betydelse eller åtminstone mycket liten praktisk betydelse, men det är svaret på den frågan: anse vi det svenska folket ännu kunna med sanning bära upp denna paragraf eller icke?

Jag har sagt, att svaret kan vara mycket tvifvelaktigt. Jag skall icke gifva något svar, utan det hafva herrarne nu att afgifva genom sina vota.

Herr Andersson, Axel Gustaf: Jag vill endast i största korthet gent emot den föregående högt ärade talaren anmärka, att det torde dock ej vara alldeles nödvändigt att sätta likhetstecken mellan kristendomen, å ena, och kyrkan och sekterna, å andra sidan.

Ang. vidgad rätt till utträde ur statskyrkan.
(Forts.)

Herr Hasselrot: Såsom den näst siste talaren påpekade, är denna fråga af en rätt ringa praktisk betydelse, men dess principiella innebörd är dock af ganska stor vikt. Som kammaren torde erinra sig, innehöll 1860 års förordning den bestämmelsen, att innan man fick utträda ur statskyrkan, skulle man uppgifva ett visst kristet trossamfund, till hvilket man ville öfvergå, samt visa, att man i ett sådant samfund blifvit upptagen. Den ståndpunkten var en principiell och fast ståndpunkt. Staten uttalade därigenom, att den bland sina samhällsmedlemmar icke ville hafva andra än dem, som tillhörde ett visst trossamfund, vare sig statskyrkan eller ett annat inom riket tillåtet sådant samfund. Denna fasta ståndpunkt har staten sedan lämnat. År 1873 bestämdes nämligen, att för utträde ur statskyrkan erfordras endast, att man uppgifver, till hvilket främmande kristet trossamfund man vill öfvergå, utan att staten på något sätt kontrollerar, att sådan öfvergång verkligen sker; och denna bestämmelse tolkas af myndigheterna här i vårt land så, att man ej behöfver uppgifva något här i riket befintligt främmande trossamfund, utan hvilket historiskt befintligt kristet trossamfund som helst. Nu kan man säga: härigenom är väl dörren slagen på vid gafvel för dem, som vilja utträda ur statskyrkan? Ja, det kan ju så tyckas, men det är dock ej alldeles så. Förhållandet är nämligen, att det finnes personer, som ej dela statskyrkans tro och bekännelse, men som icke heller — huru många och mångskiftande trossamfund än finnas — kunna i allo fullt ansluta sig till något af dem. Nu kan man säga: det betyder ju föga, om denne, som verkligen vill utträda ur statskyrkan, uppgifver, att han vill öfvergå t. ex. till metodismen eller baptismen eller till det trossamfund, som står honom närmast. Han kommer ju därigenom ut ur statskyrkan. Hans tro kan ju vara något skiljaktig från det uppgifna trossamfundets, men han får ju behålla sin bekännelse och behöfver ej ingå i något trossamfund. Ja, jag vet att många hafva gjort så, men det finns dock ett antal — de äro kanske ett fåtal, men det är dock ett faktum, att sådana finnas — så samvetsömma och samvetsgranna personer, att de, trots att de vilja utgå ur statskyrkan, icke vilja vinna detta mål genom en osanning eller en oriktig uppgift om det dyrbaraste de äga, nämligen sin tro och bekännelse. Detta lilla fåtal samvetsömma personer, som för att komma ur statskyrkan icke kunna uppgifva ett visst främmande trossamfund, äro de, som mot sin vilja genom denna paragraf tvingas kvar inom statskyrkan. För alla andra är som sagdt dörren slagen på vid gafvel.

*Ang. vidgad
rätt till
utträde ur
statskyrkan.
(Forts.)*

Så vidt jag kan förstå, står denna bestämmelse i viss strid med grundlagens tydligt uttalade föreskrift om allmän religions- och samvetsfrihet. Det kan efter mitt förmenande knappast vara öfverenstämmande med denna grundlagens föreskrift att på detta sätt på indirekt väg tvinga en person att stanna kvar inom statskyrkan, som verkligen har en annan bekännelse än kyrkan och som vill komma ur denna kyrka. Den mycket ärade näst föregående talaren sade också, att det för kyrkan såsom sådan vore af alls ingen betydelse att tvinga dessa personer att stanna kvar.

Härförutom är med denna bestämmelse förenad en annan olägenhet. Det är nämligen föreskrifvet, att för utträde ur statskyrkan skall uppgifvas ett kristet trossamfund. Nu är emellertid verkligen förhållandet, att det finnes bekännelser så sväfvande, att äfven lärda teologer tvista, huruvida de samfund, som hafva denna bekännelse, skola räknas såsom kristna eller ej. Såsom exempel vill jag nämna den tämligen vidt utbredda sekten unitarierna. Det kan då ej vara så lätt för myndigheterna att pröfva, huruvida en person, som är anhängare af en dylik lära och som anmäler sig till utträde ur statskyrkan, är behörig att vinna utträde eller ej.

Jag tror för min del, att den mycket ärade talaren från vestmanlandsbänken slog något öfver, då han ansåg, att denna paragraf med dess ringa praktiska betydelse och innebörd skulle vara en slags fana eller devis, hvilken skulle visa, huruvida vårt land vill vara kristet eller ej. Jag har mycket svårt att tro, att denna obetydliga i lagen inskjutna bestämmelse vare sig kan eller bör hafva en sådan betydelse. Vårt land skall, hoppas jag, blifva kristet så långt vi kunna se framåt och bibehålla sin nuvarande ställning i detta afseende. Men denna ställning behålles hvarken mer eller mindre, om denna paragraf står kvar eller förändras. Jag ber att i detta hänseende få återopa mig på personer, som utan allt tvifvel äro eller varit lika varma vänner af vår statskyrka som talaren i fråga och som äro eller varit mycket framstående ledamöter af vår statskyrka. Jag skall taga några namn, hvilkas bärare, dels i Riksdagen, dels inom kyrkomötet talat för ett förslag, likartadt med detta: biskoparne Grafström, Beckman och Charleville samt professorerna Norrby och Rudin. Jag tror, att vid nämmandet af dessa namn all oro bör kunna försvinna hos de tveksamma, hos dem, som möjligen trott, att i detta förslag skulle ligga något antikyrligt, något farligt. Kyrkomötets eget utskott har en gång tillstyrkt ett förslag, liknande detta, och ibland de personer, som i kyrkomötet då talade mot detta förslag, funnos flere, som uttalade, att de ej hade något egentligt emot reformen, men att de ansågo olämpligt, att kyrkomötet toge initiativ i en fråga, som vore af civilrättslig natur. För mig är det förslag, som lagutskottet framlagt, helt enkelt en konsekvens af den ställning, som Riksdagen intog år 1873, och undanröjer en del förefintliga svårigheter.

Slutligen ber jag att få påpeka, att genom ett bifall till detta förslag vrider man ur händerna på kyrkans bittraste fiender ett icke föraktligt agitationsmedel, som dessa fiender i mångt och mycket, i tid och otid använda.

Jag tillåter mig yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Billing: Det måtte väl bero på mig själf, men jag kan icke annat än säga, att det är för olyckligt, att, då man bemödat sig om att uttrycka sig så klart som möjligt, man i alla fall skall hafva uttryckt sig till den grad suddigt, att två män med så klara hufvud som lagutskottets ordförande och talaren däruppe på norrlandsbänken kunna säga, att man har sagt så godt som motsatsen till hvad man har sagt. Ja, så suddig är jag väl i min tankegång, att jag måste uppgifva all möjlig förhoppning om att kunna säga en sak så, att herrarne förstå hvad jag menar.

Har jag med ett enda ord sagt, att jag yrkat afslag eller velat afslag på den ifrågasatta lagförändringen? Har herr Hasselrot behöft repetera alla dessa namn såsom bevis på, att man kan hysa kyrkligt intresse och ändock icke hålla på lagbestämmelsen, detta såsom en argumentering emot mig, då jag likväl sagt, att mig kvittar det alldeles lika från kyrklig synpunkt, om bestämmelsen tages bort eller icke? Bör ändå argumenteras emot mig, som om jag stått här och velat försvara och kämpa för, att denna paragraf skulle stå kvar? Det har jag icke gjort; som jag nu säger det, så kanske det förstås.

När det nu föreslagits, att denna paragraf skall tagas bort, så gäller det en principfråga. Vi äro ju alla öfverens om, att saken är af helt liten praktisk betydelse, men om vi tala om principen, så kan det väl icke nekas, att det här gäller att uttala, att svenska medborgare kunna blifva hedningar. Jag skall emellertid icke försöka att förringa betydelsen af herr Hasselrots argumentering för bifall till utskottets förslag. Den må nu gälla, och jag sörjer icke ett ögonblick, om lagutskottets förslag blir bifallet. Jag kan omöjligen här känna mig annat än som en kyrkans representant, och för henne betyder paragrafens förändrande, att området för hennes plikter minskas, området för hennes ansvar inskränkes, och friheten för henne att röra sig på sin egen mark vidgas. Som kyrkans man kan jag icke tala mot förslaget.

Talaren på norrlandsbänken sade, att det väl ändå icke kan vara riktigt att sätta likhetstecken mellan kristendom och den lutherska kyrkan. Jag tyckte, att orden föllo ungefär så, och att detta sades som argumentation emot mig. Ja, då är det ett förfärande bevis på, hur suddig jag är i mina anföranden. Jag menade mig säga uttryckligen, att här icke talas om att öfvergå till den eller den sekten, och för att ytterligare konkretisera detta, så räknade jag upp en hel del namn och påpekade, att det här vore fråga om att utträda ur hvarje kristligt samfund. Jag hyste

*Ang. vidgad
rätt till
utträde ur
statskyrkan.
(Forts.)*

icke den aflägsnaste tanke på — om nu också orden kunde vändas därhän på något sätt — att identifiera kristendom och den lutherska kyrkan, lika litet som att sätta likhetstecken mellan kristendom och ledamotskap i någon af hittills framkomna kristliga sekter. Det har jag aldrig velat. Till den grad — dum är jag ändå icke.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

*Ifrågasatt
utsträckning
af rätten att
ingå äktenskap
inför borgerlig
myndighet.*

Föredrogs ånyo lagutskottets den 14 och 17 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 15, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utsträckt rätt att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet.

Herr Sörensson: Äfven denna motion har ofta varit före, och den har nu blifvit tillstyrkt af lagutskottet. Jag har reserverat mig och anser mig därför skyldig att yttra några ord.

Det är alldeles obestridligt, att en borgerlig form för äktenskaps ingående är fullt lämplig och tillfredsställer de fordringar, som man kan ställa på ett äktenskap med alla de förmåner, som med detta kunna vara förenade. Jag anser, att i detta afseende ingenting är att säga emot en dylik vigsel. Jag vet också, att staten oupphörligt vidgat området för det borgerliga äktenskapet, så att det, såsom motionären angifver, i tre fall är obligatoriskt, i tre fall fakultativt, och att endast i två fall kyrkligt äktenskap är föreskrifvet, nämligen dels för dem, som äro medlemmar af svenska kyrkan och blifvit döpta samt inom denna kyrka begått Herrens nattvard, och dels för dem, som tillhöra samma främmande kristna trossamfund. Borgerligt äktenskap är således i ganska stor utsträckning medgifvet. Jag kan ej neka till att jag tror, att den dag kommer, då det borgerliga äktenskapet kommer att införas allmänt i Sverige, men jag tror icke, att den tiden ännu är kommen, då detta är nödvändigt.

Jag kan egentligen ej förstå, hvad man kan hafva att anföra mot den kyrkliga vigseln. Hvad innehåller det kyrkliga vigsel-formuläret? Ja, vi känna det väl allesamman, men jag vill dock påminna därom. För det första innehåller det en förklaring, att äktenskapet är stiftadt af Gud och att det skall ingås mellan man och kvinna, d. v. s. att den fria kärleken, hvarom vi i senare tid hört så mycket talas, är människorna ovärdig. Jag kan ej förstå, att någon sedligt intresserad människa kan hafva något att säga mot en sådan förklaring. Vidare innehåller formuläret en uppmaning till de äkta makarne att älska hvarandra i nöd och lust.

Jag kan ej förstå, att däri kan ligga något stötande. Vidare förekommer en bön om Guds nåd och ett nedkallande af Guds välsignelse öfver äktenskapet. Kan däri ligga något stötande eller sårande för någon människa? När man står i begrepp att taga ett sådant viktigt steg i lifvet, bör man då ej särskildt önska Guds nåd och anropa Herren därom. Nu hör man sägas: men det må vara fritt; vi må hafva tillfälle att göra det, om vi vilja, men om vi ej vilja, må vi slippa det. Jag kan ej förstå, att icke hvarje människa vill hafva Guds nåd och hjälp under lifvets växlingar, under de mödor, besvärligheter, sorger och pröfningar, som kunna inträffa. Men det må vara! Jag förstår det ej. Men jag kan verkligen ej säga så mycket emot det borgerliga äktenskapet och skall nog en gång vara med om det, när jag anser rätta tiden vara inne, men det anser jag den ännu ej vara.

Nu säger motionären, att han kan vara med om hvilket som helst antingen obligatoriskt eller fakultativt civiläktenskap, men illa stämmer därmed hans yttrande, att han vill, att det endast skall vara fakultativt, d. v. s. att man skall hafva rätt att begära det, om man vill, och vara fri, om man vill. Jag tror icke, att detta skulle lända till den klarhet och ordning, som bör råda i en så viktig sak. Jag tror för min del, att det obligatoriska civiläktenskapet är det enda rätta och att, när tiden är inne att införa civiläktenskapet i Sverige, den formen bör väljas. Nu säges det i motionen, att obligatorisk civil vigsel äger rum i Tyskland och Frankrike, och härtill kan läggas, att det för närvarande råder en mycket stark opinion i Danmark för att införa borgerligt äktenskap. Men märk väl, att det där är fråga om obligatoriskt civiläktenskap och ej fakultativt. Om man tager det fakultativa, kan följden lätt blifva den, att det ena slaget får högre valör än det andra, att den kyrkliga vigseln anses såsom lägre eller, om jag så må säga, sämre eller tvärtom. Låt meningarna klara sig något mer, och när tiden är inne, tag då det obligatoriska civiläktenskapet! Därigenom tror jag, att de olägenheter skola afhjälpas, som nu öfverklagas.

Då jag, som jag redan sagt, anser tiden ej ännu vara inne att taga det steget, får jag yrka afslag å lagutskottets hemställan.

Herr Andersson, Axel Gustaf: Jag delar deras uppfattning, som anse, att det obligatoriska borgerliga äktenskapet är att föredraga framför det fakultativa. Ovisst är dock, om den förra formen för vigsel här kan införas, och i alla händelser kommer det nog att dröja. Jag tror icke, att det då är rätt att motsätta sig bifall till motionen.

Det har sagts, att valet skulle kunna anses innebära en ringaktning af den ena eller andra formen, men det kan jag ej förstå. Redan nu hafva vi ju valfrihet i vissa fall, och engelsmännen, som

*Ifrågasatt
utsträckning
af rätten att
ingå äktenskap
infrå borgerlig
myndighet.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
utsträckning
af rätten att
ingå äktenskap
inför borgerlig
myndighet.
(Forts.)*

hafva full valfrihet, äro väl ej kända för att ringakta kyrkliga former.

Medan den gällande förordningen medgifver valfrihet vid äktenskap mellan medlem af svenska kyrkan och bekännare af främmande kristen troslära, lämnar den ej möjlighet till äktenskap i någon form mellan sådan medlem och bekännare af icke kristen troslära med undantag af den mosaiska och icke heller till äktenskap mellan medlem af svenska kyrkan och person, som utgått ur kyrkan utan att sedan öfvergå till något annat trossamfund, ehuru jag vet, att praxis i senare fallet går i mildare riktning, åtminstone på vissa orter.

Det synes mig ej kunna förnekas, att gällande bestämmelser bidraga till att öka de allt talrikare vordna så kallade fria äktenskapliga föreningarna, och jag tror icke, att det är klokt af lagstiftaren att befordra en utveckling i denna riktning.

Af dessa skäl anhåller jag att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Billing: Det är lagutskottets och icke min skuld, att herrarne skola tvingas att höra på mig en gång till på samma dag. När utskottet kommer med förslag på samma gång i flere ärenden, som hafva en kyrklig sida, anser jag mig hafva skyldighet att uppträda för att angifva vissa synpunkter, som jag tror, att man bör taga hänsyn till.

Jag vill då först nämna, att detta ärende är i mångfaldiga hänseenden mycket likartadt med det, som nyss behandlades, och därför kan jag säga nästan detsamma nu som då. Jag vill då upprepa — för att ytterligare inskräpa det — att ej heller detta ärende är en kyrkopolitisk fråga och att från kyrklig synpunkt ingenting kan vara att invända mot civiläktenskapet, att tvärtom från kyrklig synpunkt sedt vissa förmåner kunna därigenom vinnas, då, såsom motionären också säger, med införandet af civiläktenskapet naturligtvis också skulle såsom ett korollarium följa frihet för kyrkan i fråga om meddelande af kyrklig vigsel. Jag vill nu hafva sagt detta, för att ingen skall taga sig anledning att säga, att jag står här och kämpar för kyrkan gent emot samvetsfriheten. Vidare vill jag instämma med båda de talare, som här redan yttrat sig, att den tid nog kommer, då civiläktenskapet kommer att införas i vårt land, likasom äfven däri, att när det skall införas, skall det vara obligatoriskt och ej fakultativt. Åt det fakultativa civiläktenskapet tror jag aldrig, att jag kan förmås gifva min röst. Men för det obligatoriska skall jag kunna gifva min röst, om också ej just i dag; ehuru jag får säga, att jag icke alls är bekymrad, om Riksdagen i dag skulle besluta en skrifvelse om obligatoriskt civiläktenskap.

Här är efter min uppfattning frågan endast den: är tiden inne? Många af vår kyrkas allvarligaste präster säga: ja, för all del, in-

för det, att vi må kunna blifva befriade från det tvång, som nu åligger oss, nämligen att meddela kyrklig vigsel under de mest bedröfliga förhållanden. Öfver 700 danska präster hafva ingifvit eu petition om att få undslippa tvånget att meddela kyrklig vigsel åt kontrahenter af ett visst slag. Men äro vi här i Sverige redan komna till den punkten, att det kan vara rätt att nu införa civil-äktenskap? Ty det skola vi ju ej lämna ur sikte, att det har sin betydelse, ej blott i politiskt hänseende — ty den betydelsen är ringa — utan ur sedlig synpunkt, under hvilken form äktenskapet ingås. Om vi då tänka på, att under de sista tjugufem åren så godt som alla — på några undantag när — så kallade roliga böcker, all skönlitteratur med allenast få undantag hafva handlat om äktenskapsbrott, så att det har nästan icke varit möjligt för en människa att vid sådan läsning, som man ju dock då och då behöfver, få tag i en bok, utan att man plågas af detta ideliga, ideliga talet om äktenskapsbrott; — om vi nu vidare besinna, att i denna litteratur, som trängt sig in i alla slags hem, äktenskapsbrottet icke dömes, icke stämplas såsom synd och skam, att man ej en gång stannat vid att säga, att det är ett nödvändigt eller naturligt ondt, utan att det ursäktas, ja, icke blott ursäktas, utan försvaras, och icke blott försvaras, utan rekommenderas såsom detta århundrades fria, höga andessjälhfärdelse, så att det skall vara en högre sedlig ståndpunkt att under vissa, och det ingalunda ovanliga och invecklade, förhållanden begå äktenskapsbrott än att hålla sitt trohetslöfte — ja, jag ljuger icke, ty så har det framställts och framställes det; — tänka vi vidare på, att detta nu har skett i 25 år, så att hela den ungdom, som nu är färdig att ingå äktenskap, är uppfödd mer eller mindre vid den litteraturen, har druckit denna orenlighet som vatten, har fått lära sig, att det är en gammal öfvervunnen ståndpunkt: »Edert äkterskapslöfte är orubbligt», — ja, då bör man väl ändå vara rädd för allt, äfven det obetydligaste, som kan ytterligare bidraga till att skymma blicken för äktenskaps helgd och dess orubblighet.

Nu kanske man tycker, att jag är en långt efterblifven människa; men jag nekar icke till, att jag tror, att det ändå i någon mån — jag skall icke säga något starkare, men *i någon mån* — har sin betydelse för att framhålla äktenskaps helgd, att äktenskapet stiftas vid Guds ord och bön, i en form, där åtminstone de gamla sanningarna uttalas; att det har någon betydelse, bidrager till att hålla kvar medvetandet om äktenskaps helgd i högre grad, än om det ingås inför en borgerlig myndighet, då det ju, såvidt på själfva miljön beror, ändå lättare får karaktären af en blott öfverenskommelse, ett slags kontrakt — ja, jag skall icke säga mera. Jag har sagt, att jag tror vi komma till den punkt, då vi måste få civilt äktenskap, men jag vill betona, att det är en icke oviktig stund i ett folks lif, då det inför civiläktenskapet. Det är

*Ifrågasatt
utsträckning
af rätten att
ingå äktenskap
inför borgerlig
myndighet.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
utsträckning
af rätten att
ingå äktenskap
injur borgerlig
myndighet.
(Forts.)*

icke en sak, som man skall leka med, utan som man skall taga, när förhållandena därtill tvinga, hvarken förr eller senare.

Så vill jag vidare fråga: hvad tro herrarne, att vår svenska allmoge — hvad tro herrarne, att den skulle säga, om äktenskapet skulle ingås i en borgerlig form? För min del är jag öfvertygad om, att det för vår svenska allmoge skulle ännu vara något i hög grad motbjudande och förhatligt. Jag vet, hvilken vikt den fäster vid denna kyrkliga vigsel, och säkert är, att det icke hos vår svenska allmoge är någon önskan eller åtrå efter civiläktenskap.

Slutligen ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att denna fråga om civilt äktenskap bör tagas icke ensam, utan i sammanhang med andra frågor rörande äktenskapslagstiftningen. Vi skola väl icke stifta lagar endast för att underlätta upplösning, utan också försöka stifta lagar, som hålla samman äktenskapet. Det är icke länge sedan — det är några år sedan här förelåg förslag om lagar rörande skillnad i äktenskap. Denna fråga om civilt äktenskap bör väl tagas i sammanhang med den frågan och många andra frågor; ty det är ju en känd sak, att vår svenska äktenskapslagstiftning är sådan, att den behöfver reformeras, och det icke på en punkt, utan på mångfaldiga punkter. Det har sagts en gång, att detta skulle blifva föremål för en grundlig utredning, och jag hoppas, att en sådan skall åvägbringas rörande äktenskapslagstiftningen i dess helhet. I den utredningen kan också frågan om civilt äktenskap komma, men icke bör Riksdagen förut besluta civilt äktenskap, bryta ut denna punkt ur den stora frågan om äktenskapslagstiftningen.

På dessa grunder yrkar jag afslag å lagutskottets hemställan.

Herr Andersson, Axel Gustaf: Jag vill endast erinra, att af motiveringen till mitt yrkande framgick, att det just var tanken på äktenskapets helgd, som bestämde min hållning. Jag anser, att man bör bereda möjlighet till äktenskap i stället för de fria föreningarna.

Hvad den föregående ärade talaren sade om allmogens tycken talar egentligen mot det obligatoriska civiläktenskapet, men icke emot det fakultativa.

Herr von Möller: Min åsikt i denna fråga är känd åtminstone för dem, som voro här för tre år sedan. Jag vill således icke trötta kammaren med några upprepningar.

Jag skall till en början be att få bemöta något af hvad den näst siste talaren sade. Han ville icke vara med om att stifta lagar för att åstadkomma upplösning af de förhållanden, som nu råda, och önskade att få frågan upptagen i sammanhang med andra frågor och förklarade, att han var emot det fakultativa civiläktenskapet och föredrog det obligatoriska. I denna punkt är jag, som herrarna veta, fullkomligt ense med honom. Jag anser, att

det måhända varit lyckligare, om motionären framlagt ett förslag om införande af obligatoriskt civiläktenskap. Men nu föreligger icke ett sådant, och jag tror äfven, att man kan godkänna den föreslagna reformen som en öfvergång till det obligatoriska civiläktenskapet. Jag tror, att denna öfvergång kan vara lämplig af flera skäl. Ty om nu denna allmoge, om hvilken herr Billing talade, skulle vara så främmande för tanken på civiläktenskap, vore det ett sätt att vänja honom därvid, lära honom att inse, att ett äktenskap, som ingås inför borgerlig myndighet, är fullkomligt lika bindande och lika etiskt, lika heligt som det andra.

Herr Billing nämnde, som sagdt, att allmogen skulle stå främmande gent emot denna fråga. Men mina herrar, hvad har väl Andra Kammaren, den *folkvalda* kammaren, som till stor del just representerar denna allmoge, upprepade gånger beslutit? *Den* har *bifallit* motioner om civiläktenskap, men i Första Kammaren hafva de ständigt fallit.

Det talades vidare om den osedliga litteraturen, osedligheten, de allt oftare förekommande äktenskapsbrotten och skilsmässorna, som skulle göra det nödvändigt att än mera inskräpa vikten af äktenskapet genom denna, som herr Billing tyckte, mera bindande, mera högtidliga form. Jag fruktar dock, att mot dessa olägenheter den obligatoriska kyrkliga vigselns bibehållande framdeles ej skall visa sig kunna mera än hittills förekomma eller råda bot på detta onda. Dessutom är ju det borgerliga äktenskapet fullkomligt lika bindande och heligt som det kyrkliga, och detta bör naturligtvis med all kraft framhållas.

Han nämnde vidare petitionen från de danska prästerna. Därmed förhåller det sig så, att 737 präster — omkring två tredjedelar af Danmarks prästerskap — till folketinget ingifvit en petition, att något måtte göras. De hafva uttryckligen förklarar, att de vilja vara med om *hvilketdera som helst* — fakultativt eller obligatoriskt civiläktenskap. Detta ber jag att skarpt få pointera gent emot den föregående talaren. I folketinget har ju det af regeringen framlagda lagförslaget öfvergått till den andra behandlingen, och man antager — efter hvad jag hört från Danmark — att det är goda utsikter för lagen att gå igenom.

Förra gången frågan var före, nämnde samme talare, såsom herrarne torde minnas, att om prästerna skulle få frihet att neka t. ex. fränskilda makar kyrklig vigsel, skulle vi få en indelning af präster i så kallade mindre samvetsömma präster och mera samvetsömma präster.

Jag tror, att båda slagen finnas, och jag tror, att under vissa förhållanden kunna båda slagen hafva sitt berättigande. Men nog är det — såsom jag ser saken — staten ovärdigt att tvinga präster att i strid med deras samvete göra saker, som de själfva anse vara direkt förbjudna. De åberopa sig, såsom hvar och en vet, på bergspredikans ord, och det torde icke vara herrarne obekant, att vid

*Ifrågasatt
utsträckning
af rätt att
ingå äktenskap
inför borgerlig
myndighet.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
utsträckning
af rätt att
ingå äktenskap
inför borgerlig
myndighet.
(Forts.)*

sista kyrkomötet en hel del framstående ledamöter uttalade sina förhoppningar, att något måtte göras för att råda bot på dessa missförhållanden. Det är detsamma, som de danska prästerna hafva begärt, och det är detta, som man nu försöker bagatellisera genom att säga, att man på det sättet skall få en uppdelning af präster i mera samvetsömma och mindre samvetsömma. Det finnes redan i vår lag medgifven rätt för präst att neka jordfästa ett lik, som sedan skall undergå likbränning. Hvarför kunna vi icke då få införa en liknande frihet i afseende å vigsel genom införande af det fakultativa civiläktenskapet?

Hvarje lag tillkommer ju på grund af någon viss motivering. Men kan någon upplysa mig — jag har själf förgäfves sökt att finna något förnuftigt motiv till följande egendomliga förhållande. Lagen föreskrifver, att om en person *icke* åtnjutit *konfirmationsundervisning*, är han hänvisad till *obligatorisk borgerlig vigsel*. Har han *genomgått* denna *undervisning*, men *icke begått nattvarden*, så har han rätt att *välja* mellan borgerlig eller kyrklig vigsel. Men om han *begått nattvarden*, så är han *skyldig* att underkasta sig *kyrklig vigsel*. Hvar finnes det inre sammanhanget mellan det ena och andra, mellan orsak och verkan? Jag åtminstone kan icke fatta, hvarför den ena skall få välja, den andra icke.

Nu begär man, att denna valfrihet skulle utsträckas, så att alla medlemmar af svenska kyrkan skulle få rätt att ingå borgerligt äktenskap. Jag tycker icke, att detta är en så obillig begäran, att man icke skulle kunna bifalla den, och jag kan icke fatta, att det skulle vara så farligt att gå med på motionen, såsom den nu föreligger. Men jag erkänner gärna, att det vore bättre, om vi kunde få obligatoriskt civiläktenskap med rätt för de kontrahenter, som sådant önskade, att sedan få kyrklig vigsel.

När ärendet var före vid 1900 års riksdag, så var det en talare, som sade, att bakom denna motion misstänkte han alltid, att det låg den tanken förstucken: »*praeterea censeo ecclesiam esse delendam*». Det låter bra; men jag vädjar till eder, mina herrar: är det icke tänkbart, att det kan finnas andra motiv, när man önskar kyrkliga reformer? Är det så säkert, att man är fientligt stämd mot denna kyrka, därför att man gifver den ett varningsrop att, medan det ännu är tid, följa med tiden och icke blifva efter tiden?

Jag tror, att å andra sidan skulle man kunna säga, att just de kunna ådraga sig ett drygt ansvar, hvad svenska statskyrkans bibehållande beträffar, hvilka i tid och otid sätta sig emot *hvarje* reform på det kyrkliga området.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hem-

ställt och vidare på afslag därå, samt förklarade sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herrar *von Möller* och *Andersson, Axel Gustaf*, begärde vote-ring, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen anställdes, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 32;

Nej — 72.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 14 och 17 innevarande februari bordlagda memorial n:o 16, i anledning af Första Kammarens återremiss af lagutskottets utlåtande n:o 7 öfver väckt motion angående ändring af § 121 i stadgan om skiftesverket i riket.

*Om ändring
af § 121 i
skiftesstadgan.*

Herr *Hasselrot*: Genom Andra Kammarens i ärendet fattade beslut har frågan för denna riksdag förfallit, men då det i allt fall nu tillkommer denna kammare att i ärendet besluta och jag vågar taga för gifvet, att kammaren fortfarande hyser samma uppfattning, som låg till grund för det af mig framställda yrkandet om återremiss, hvilket af kammaren bifölls, skall jag tillåta mig framställa ett formuleradt förslag till ändring af 121 § i skiftesstadgan, så lydande: »Ordföranden före protokollet vid ägodelningsrättens sammanträden, hvilket jämte beslutet skall af ordföranden och ledamöterna underskrifvas; och undertecknas af ordföranden, å rättens vägnar, utgående expeditionen.»

Jag hemställer, att kammaren måtte för sin del besluta, att 121 § i skiftesstadgan skall erhålla denna förändrade lydelse.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande memorial endast yrkats, af herr *Hasselrot*,

att kammaren måtte besluta, att § 121 i stadgan om skiftesverket i riket skulle erhålla följande ändrade lydelse:

Ordföranden före vid ägodelningsrättens sammanträde protokollet, hvilket jämte beslutet skall af ordföranden och ledamöterna underskrifvas; och underteckne ordföranden å rättens vägnar utgående expeditionen.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 7, samt vidare på bifall till nyssnämnda, af herr Hasselrot framställda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts under dagen aflämnade nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse af 4 kap. 8 och 9 §§ strafflagen.

Föredrogs och bordlades på därom framställda yrkanden Kungl. Maj:ts nedannämnda, under sammanträdet aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag angående vård af enskildes skogar och till lag angående skyddsskogar;

2:o) med förslag till ändring af vissa i kap. II och kap. V i kungl. förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarne i riket den 26 januari 1894 meddelade bestämmelser, till förordning angående förvaltningen af städernas skogar, till förordning angående förvaltningen af sockenallmänningar och besparingsskogar i Kopparbergs, Gäfleborgs, Västerbottens och Norrbottens län, till förordning angående skogsvårdsstyrelser och till förordning angående skogsvårdsafgifter;

3:o) angående ändring af gällande bestämmelser till förekommande af öfverdrifven afverkning å ungskog inom Västerbottens och Norrbottens län; samt

4:o) med förslag till lag innefattande tillägg till § 5 i förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada af annans hemdjur samt om stängselskyldighet och till lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 25 april 1889 angående tiden för nyttjanderättsaftals bestånd.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag
dels till Riksdagens skrifvelse, n:o 6, till Konungen, angående val af Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare;

dels ock till Riksdagens förordnanden:

n:o 7, för revisionssekreteraren m. m. C. E. Leijonmarck att vara Riksdagens justitieombudsman, samt

n:o 8, för assessoren m. m. J. L. P. Ernberg att vara Riksdagens justitieombudsmans efterträdare.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 9, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af lägenheter och tomtplatser å förra majorsbostället $1\frac{5}{8}$ mantal Hässleby n:o 1 med Olofstorp i Hässleby socken af Jönköpings län.

Herr vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag tillåter mig hemställa, att Första Kammaren behagade för sin del besluta att tillsätta ett särskildt utskott, bestående af 18 ledamöter, 9 från hvardera kammaren, för behandling af alla de i dag i kammaren bordlagda kungl. propositioner, samt att, därest detta beslut af andra kammaren biträdes, i detta utskott invälja fem suppleanter från denna kammare.

Om tillsättande af ett särskildt utskott för frågor om värden af enskildes skogar m. m.

På gjord proposition beslöt kammaren för sin del, att ett särskildt utskott, bestående af aderton ledamöter, nio från hvardera kammaren, skulle tillsättas för behandling af Kungl. Maj:ts nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o med förslag till lag angående vård af enskildes skogar och till lag angående skyddsskogar.

2:o med förslag till ändring af vissa i kap. II och kap. V i kungl. förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarne i riket den 26 januari 1894 meddelade bestämmelser, till förordning angående förvaltningen af städernas skogar, till förordning angående förvaltningen af sockenallmänningar och besparingsskogar i Kopparbergs, Gäfleborgs, Västerbottens och Norrbottens län, till förordning angående skogsvårdsstyrelser och till förordning angående skogsvårdsafgifter;

3:o angående ändring af gällande bestämmelser till förekommande af öfverdrifven afverkning å ungskog inom Västerbottens och Norrbottens län; samt

4:o med förslag till lag innefattande tillägg till § 5 i förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada af annans hemdjur samt om stängselskyldighet och till lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 25 april 1889 angående tiden för nyttjanderättsaftals bestånd;

Onsdagen den 18 Februari.

och skulle, jämlikt stadgandet i 37 § 1 mom. riksdagsordningen, Andra Kammaren inbjudas att i detta beslut förena sig med Första Kammaren.

Vidare beslöts, att, för den händelse kamrarne enades om tillsättande af ett särskildt utskott för behandling af ifrågavarande propositioner, för ledamöterna från Första Kammaren i detta utskott skulle väljas fem suppleanter.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Dieden* under fjorton dagar, räknadt från morgondagen.

Justerades sju protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under sammanträdet första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,41 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 20 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Justerades protokollet för den 13 i denna månad.

Upplästes två inkomna läkareintyg, så lydande:

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare kronolänsmannen *Erik Hägglund* på grund af halssjukdom med feber (angina tonsill.) är urståndsatt att före den 23:dje innevarande månad afresa till hufvudstaden, intygar,

Wifstavarf den 17 febr. 1903.

Edvard Odén,
e. provinsialläkare.

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare herr baron *W. v. Schwerin* under fjorton dagar lidit och fortfarande lider af influensa af den art, att han varit och under denna månad kommer att blifva bestämdt förhindrad att infinna sig vid riksdagen, intygas härmed på heder och samvete.

Eslöf den 18 febr. 1903.

N. Kulneff.
Med. Doktor.

Anmälades och bordlades lagutskottets utlåtanden:

n:o 20, i anledning af väckta motioner med förslag till lag angående ändrad lydelse af 9 kap. 1 § giftermålsbalken m. m.;

n:o 21, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående internering af alkoholister; och

n:o 22, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrad lagstiftning rörande hyresaftal.

Upplästes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 5, till Konungen, angående af Riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlag.

Upplästes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 10, till Konungen, i anledning af justitieombudsmannens framställning om kontrollen öfver stämpelupp-börden.

Upplästes ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 91, utvisande, att nämnda kammare biträdt det beslut Första Kammaren för sin del den 18 innevarande månad fattat om tillsättande af ett särskildt utskott, bestående af aderton ledamöter, nio från hvardera kammaren, för behandling af Kungl. Maj:ts nedannämnda propositioner:

1:o) med förslag till lag angående vård af enskildes skogar och till lag angående skyddsskogar;

2:o) med förslag till ändring af vissa i kap. II och kap. V i kungl. förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarne i riket den 26 januari 1894 meddelade bestämmelser, till förordning angående förvaltningen af städernas skogar, till förordning angående förvaltningen af sockenallmänningar och besparings-skogar i Kopparbergs, Gäfleborgs, Västerbottens och Norrbottens län, till förordning angående skogsvårdsstyrelser och till förordning angående skogsvårdsafgifter;

3:o) angående ändring af gällande bestämmelser till förekommande af öfverdrifven afverkning å ungskog inom Västerbottens och Norrbottens län; samt

4:o) med förslag till lag innefattande tillägg till § 5 i förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada af annans hemdjur samt om stängselskyldighet och till lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 25 april 1889 angående tiden för nyttjanderättsaftals bestånd.

Herr talmannen yttrade att, då båda kamrarna sålunda enats om tillsättandet af ett särskildt utskott för nyssnämnda frågors behandling, han, enligt öfverenskommelse med herr talmannen i Andra Kammaren, finge föreslå, att Första Kammaren ville besluta att vid det sammanträde, som komme att hållas nästa tisdag, företaga val af ledamöter och suppleanter i nu ifrågavarande utskott.

Detta förslag antogs.

Härefter föredrogos ånyo och hänvisades omförmälda fyra propositioner till det särskilda utskott, Riksdagen beslutit tillsätta för propositionernas behandling.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 18 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 7 äfvensom lagutskottets samma dag bordlagda utlåtanden n:is 18 och 19.

Aflämnades följande motioner:

n:o 44, af herr *von Möller*, angående skrivelse till Konungen i fråga om ändring i sättet för utdelning af vinet i nattvarden; och

n:o 45, af friherre *Klingspor*, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om anvisande af anslag för år 1904 till fortsättning af statsbanebyggnaden från Göteborg öfver Uddevalla till Skee.

Dessa motioner blefvo hvar för sig, på därom framställda yrkanden, bordlagda.

Justerades tre protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att lagutskottets utlåtanden n:is 20—22 skulle sättas främst bland betänkandena på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,46 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna*.